flexsecurity

Maatschappelijk Verantwoord Beleggingsbeleid

Stichting Pensioenfonds Flexsecurity

December 2023 (bijgewerkt juli 2026)

Inhoud

1. Inleiding

2. Organisatie van het MVB-beleggingsproces

3. Maatschappelijke context

4. Risicobeheer van duurzaamheidsrisico's

5. Missie, overtuigingen, ambitie, doelstellingen en prioritering van thema's

6. Uitvoeringsvormen van MVB-beleid

7. Randvoorwaarden bij uitvoering MVB-beleid

8. Invulling MVB-beleid

9. Rapportage, evaluatie en meerjarenplan MVB

10. Communicatie over MVB

Bijlage I: Maatschappelijk kader
Bijlage II: Resultaten deelnemersonderzoek 2023
Bijlage III: Stembeleid
Bijlage IV: Engagementbeleid
Bijlage V: Risicobeheercyclus van duurzaamheidsrisico

1. Inleiding

Dit document beschrijft het Maatschappelijk Verantwoord Beleggingsbeleid (MVB-beleid) van Stichting Pensioenfonds Flexsecurity (hierna: 'Flexsecurity' of 'het fonds'). MVB wordt ook wel ESG genoemd waarbij de E staat voor Environment, S voor Social en de G voor Governance. In dit beleid zullen de begrippen MVB en ESG door elkaar worden gebruikt. Het MVB-beleid is onderdeel van het strategisch beleggingsbeleid en wordt vastgesteld door het bestuur. Het verantwoordingsorgaan van het fonds heeft een goedkeuringsrecht ten aanzien van de vaststelling van het MVB-beleid.

Het doel van het strategisch beleggingsbeleid van het pensioenfonds ten behoeve van de deelnemers is als volgt bepaald:

- Behalen van een maximaal reëel rendement op de lange termijn tegen een aanvaardbaar risico;
- Toerekenen van risico en rendement aan leeftijdsgroepen;
- Behouden van de uiteindelijke 'pensioenwaarde' ofwel het op de pensioendatum aan te kopen pensioen.

Als onderdeel van de overwegingen van risico en rendement is verantwoord beleggen een belangrijk thema van het pensioenfonds, zo blijkt ook uit onderzoek onder de deelnemers. Het pensioenfonds belegt het vermogen op een maatschappelijk verantwoorde wijze, in de overtuiging dat dit (onder een aantal voorwaarden) het risicoprofiel kan verlagen, zowel in reputationele als financiële zin, en een positieve bijdrage kan leveren aan de maatschappij. De keuzes die het pensioenfonds hierin maakt zijn gebaseerd op de input van de deelnemers, het verantwoordingsorgaan en de werkgever.

In dit document worden onderstaande onderwerpen toegelicht:
Na de inleiding in hoofdstuk 1 wordt in hoofdstuk 2 de organisatie van het MVB-beleggingsproces toegelicht. Hoe komt dit beleid tot stand en hoe wordt toegezien op de uitvoering en verdere ontwikkeling?
In hoofdstuk 3 wordt de maatschappelijke context toegelicht: initiatieven, standaarden en wet- en regelgeving. Maar ook de uitkomsten van de dialoog met de werkgever en de uitkomsten van het deelnemersonderzoek worden toegelicht, samen met het beloningsbeleid van het fonds.
In hoofdstuk 4 wordt er stilgestaan bij de ESG-risico's.
In hoofdstuk 5 worden de missie, overtuigingen, ambitie, doelstellingen en de prioritering van thema's van het pensioenfonds op MVB-gebied toegelicht.
In hoofdstuk 6 wordt weergeven welke uitvoeringsvormen het pensioenfonds tot haar beschikking heeft bij de invulling van het MVB-beleid.
In hoofdstuk 7 wordt stilgestaan bij de randvoorwaarden die voor Flexsecurity gelden bij de invulling van het MVB-beleid.
In hoofdstuk 8 wordt de invulling van het MVB-beleid beschreven: uitsluiting, ESG-integratie, betrokkenheidsbeleid (stembeleid, class actions en dialoog) en positieve impact.

In hoofdstuk 9 wordt toegelicht op welke wijze wordt gerapporteerd over MVB en hoe het MVB-beleid wordt geëvalueerd en wat het meerjarenplan van het fonds is.
In hoofdstuk 10 wordt aangegeven op welke wijze het pensioenfonds communiceert over MVB met haar stakeholders.

2. Organisatie van het MVB-beleggingsproces

In dit hoofdstuk wordt de organisatie van het MVB-beleggingsproces beschreven. Hoe komt dit beleid tot stand en hoe wordt toegezien op de uitvoering en verdere ontwikkeling van dit beleid?

Het bestuur van Flexsecurity evalueert het MVB-beleid minimaal iedere drie jaar. Aan de hand van deze evaluatie bepaalt het pensioenfonds of het beleid en de resultaten aansluiten bij de verwachtingen en ambities van de stakeholders, de eisen van de regelgeving en of aanscherping van het beleid wenselijk en/of noodzakelijk is. Hierbij baseert het bestuur zich tevens op de input verkregen vanuit onderzoeken onder de deelnemers, het verantwoordingsorgaan (VO) en de werkgever.

Deelnemers: Draagvlak voor het beleid wordt steeds belangrijker. Daarom onderzoekt het pensioenfonds iedere drie jaar de mening van de deelnemers over MVB aan de hand van een deelnemersonderzoek, waarin ook de risico's van MVB worden meegenomen. Het laatste deelnemersonderzoek inzake MVB is uitgevoerd in juli 2023.

Werkgever: Het fonds is weliswaar een zelfstandige juridische entiteit, maar is in de perceptie van velen een verlengde van de werkgever. Als beursgenoteerde instelling is de werkgever ook een organisatie waarvan de omgeving een gedegen MVB-beleid kan verwachten. Er vindt regelmatig afstemming plaats met de werkgever over het gevoerde MVB-beleid.

Bestuur: Het bestuur heeft een zelfstandige verantwoordelijkheid voor het vaststellen van het MVB-beleid en de uitvoering hiervan. Gegeven het maatschappelijke belang en de ontwikkelingen in wet- en regelgeving heeft een bestuurslid de verantwoordelijkheid gekregen om de voortgang hiervan te bewaken. Het bestuur monitort de implementatie en uitvoering van het beleid en kan, indien gewenst, bijsturen.

Fiduciaire vermogensbeheerder[1]: De fiduciaire vermogensbeheerder adviseert het pensioenfonds over het MVB-beleid en organiseert en faciliteert de uitvoering hiervan. Ook rapporteert de fiduciaire vermogensbeheerder over de uitvoering van het MVB-beleid aan het pensioenfonds.

Verantwoordingsorgaan: Er wordt minimaal één keer per jaar een dialoog gevoerd met het verantwoordingsorgaan van het fonds, zowel over de bepaling van het beleid (goedkeuringsrecht) als over de uitvoering van het beleid (verantwoording).

[1] Een fiduciaire beheerder is een professionele belegger die het beheer van het vermogen van o.a. pensioenfondsen op zich neemt.

3. Maatschappelijke context

Wet- en regelgeving, standaarden en initiatieven
Van Flexsecurity wordt verwacht een bijdrage te leveren aan een duurzame samenleving en daar transparant verantwoording over af te leggen. In Bijlage I is het maatschappelijk kader opgenomen dat bestaat uit wet- en regelgeving, standaarden en initiatieven waar Flexsecurity zich aan heeft gecommitteerd.

Werkgever
Flexsecurity voert een doorlopende dialoog met de aangesloten werkgevers ten aanzien van de wijze waarop invulling wordt gegeven aan MVB. De werkgever heeft onderstaande Sustainable Development Goals (SDG's) vastgesteld. Sustainable Development Goals zijn 17 doelen voor een duurzamere wereld geïntroduceerd door de Verenigde Naties. De SDG's hebben als doel om in 2030 de wereld een betere plek te maken.

SDG 4: Kwaliteitsonderwijs
SDG 5: Gendergelijkheid
SDG 8: Waardig werk en economische groei
SDG 10: Ongelijkheid verminderen
SDG 13: Klimaatactie

Deelnemers
Om te onderzoeken welke aspecten van maatschappelijk beleggen onze deelnemers belangrijk vinden, hebben we in juli 2023 een deelnemersonderzoek over MVB uitgevoerd. In Bijlage 2 zijn de resultaten van het deelnemersonderzoek van 2023 weergegeven. De resultaten zijn belangrijke input voor de ambitie- en beleidsvorming door het bestuur van het pensioenfonds. Het algemene beeld is dat de deelnemers zowel E, S als G belangrijk vinden en dat maatschappelijk verantwoord beleggen bij de meeste deelnemers geen rendement mag kosten. De vijf SDG's die de deelnemers het belangrijkst vinden zijn 'goede gezondheid en welzijn (SDG 3)', 'geen armoede" (SDG 1), 'Betaalbare en duurzame energie (SDG 7)', 'Geen Honger (SDG 2)' en 'Eerlijk werk en economische groei (SDG 8)'.
De resultaten zijn beschikbaar voor verschillende leeftijdsgroepen, zodat hier rekening mee gehouden kan worden in het beleid voor de verschillende leeftijdsgroepen. Uit de resultaten is af te leiden dat de jongere deelnemers over het algemeen wat meer waarde hechten aan maatschappelijk verantwoord beleggen dan de oudere deelnemers.

Beloningsbeleid
Er wordt van pensioenfondsen verwacht dat zij een verantwoord en beheerst beloningsbeleid voeren. Flexsecurity voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid dat gericht is op kwaliteit, continuïteit en consistentie. Dit houdt onder meer in dat het beloningsbeleid passend is en in verhouding staat tot de verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdbeslag. Er zijn geen prestatiegerelateerde beloningen. Het hanteren van een vaste beloning betekent ook dat duurzaamheidsrisico's geen rol spelen in het bepalen van de beloning en niet zijn geïntegreerd in het beloningsbeleid.

Flexsecurity verwacht van vermogensbeheerders dat zij ook een verantwoord beloningsbeleid hanteren dat niet materieel afwijkt van het beleid van Flexsecurity (met in achtneming van de unieke kenmerken van de branche) en niet leidt tot te hoge risico's. De beoordeling van het beloningsbeleid van vermogensbeheerders is onderdeel van het managerselectieproces. De implementatiecriteria van de beleggingscategorieën, inclusief ESG-criteria, zijn vastgelegd in de Investment Cases.

Ook in haar beleggingen houdt het pensioenfonds rekening met een verantwoord en beheerst beloningsbeleid. Aandacht voor het beloningsbeleid is met name relevant in het betrokkenheidsbeleid (stemmen en dialoog). Deze instrumenten, die worden ingezet bij de implementatie van beleggingen, worden in de volgende hoofdstukken nader toegelicht.

4. Risicobeheer van duurzaamheidsrisico's

Flexsecurity houdt binnen de beleggingscyclus rekening met duurzaamheidsrisico's. We spreken van een duurzaamheidsrisico als duurzaamheidsfactoren kunnen leiden tot financiële, reputatie- of operationele schade voor Flexsecurity of de maatschappij. Bij iedere stap, van de vaststelling van de risicohouding en uitgangspunten tot monitoring en evaluatie, weegt het pensioenfonds de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren mee in lijn met het IRM-beleid[2]. Hierbij wordt ook rekening gehouden met de waarschijnlijkheid van het optreden en de impact van de belangrijkste ongunstige effecten, met inbegrip van het potentieel onherstelbare karakter. Daarnaast wordt ook rekening gehouden met een mogelijk wezenlijk negatief effect op de waarde van de belegging. Ook zijn er wettelijke vereisten op het gebied van duurzaamheid waar Flexsecurity aan dient te voldoen. Dit betekent dat er ook risico's op het niet nakomen daarvan bestaan (compliancerisico). De risicobeheercyclus van duurzaamheidsrisico's van Flexsecurity wordt toegelicht in Bijlage IV. In deze bijlage zijn de duurzaamheidsrisico's weergegeven die Flexsecurity heeft geïdentificeerd en is de cyclus uitgewerkt.

De materieel geïdentificeerde duurzaamheidsrisico zijn onderstaand weergegeven:

- Financieel: ESG-stranded assets (beleggingen in bedrijven met onvoldoende governance, onvoldoende sociale bedrijfsvoering en klimaat/biodiversiteit) incl. alternatieve kosten[3]
- Reputatie: Schending van mensenrechten
- Reputatie: Veilige fysieke werkomstandigheden
- Reputatie: Betrokkenheid bij kinderarbeid en gedwongen arbeid
- Reputatie: Discriminatie en diversiteit
- Reputatie: Excessief beloningsbeleid, hoge prestatiebeloningen
- Reputatie: Betrokkenheid bij controversiële wapens
- Reputatie: Betrokkenheid tabak
- Reputatie: Betrokkenheid corrupte bedrijven en landen
- Reputatie: Onvoldoende bijdragen aan de energietransitie, gegeven belang van thema klimaat
- Reputatie: Betrokkenheid CO2-intensieve sectoren of grote klimaatvervuilers
- Compliance: Niet naleven uitsluitingsbeleid (onderdeel van doelstelling MVB-beleid)
- Compliance: Niet voldoen aan duurzame wet- en regelgeving
- Compliance: Onvoldoende ESG-integratie externe vermogensbeheerders (greenwashing)
- Operationeel: Onvolledige (ESG-) risicomanagement-cyclus

[2] Integraal Risico Management Beleid van het pensioenfonds
[3] De beheersing van duurzaamheidsrisico's aan de hand van de MVB-instrumenten betekent dat het pensioenfonds niet belegt in het volledige beleggingsuniversum van de voor het pensioenfonds relevante beleggingscategorieën. Dit betekent dat de MVB-keuzes van het pensioenfonds kunnen leiden tot een ander financieel resultaat. Het rendement en risico van beleggingen waar het pensioenfonds niet in belegt introduceren alternatieve kosten van duurzaamheid, ook wel 'opportunity loss' genoemd. Dit kan zowel positief als negatief uitvallen. Het pensioenfonds beoogt sterke afwijkingen te beperken door de beheersing van concentraties en behouden van spreiding (waaronder sector- en regiowegingen).

- Operationeel: Onvoldoende kwaliteit van ESG-data

Voor ieder bovenstaand materieel geïdentificeerd duurzaamheidsrisico is de potentiële impact op het pensioenfonds beoordeeld en is een risicohouding bepaald. De conclusie is dat alle netto risico's binnen de risicobereidheid van Flexsecurity liggen.

Eigen risico beoordeling
Daarnaast voert Flexsecurity op grond van IORP II[4] periodiek (ten minste eens in de drie jaar) een eigen risico beoordeling (ERB) uit. Dit is een integrale analyse en beoordeling van de risico's waaraan Flexsecurity nu wordt blootgesteld of in de toekomst kan worden blootgesteld, en van de effectiviteit van het risicobeheer en de beheersmaatregelen. Daarbij worden ook klimaatrisico's meegenomen.

[4] Institutions for Occupational Retirement Provision Directive (IORP-richtlijn) is de Europese richtlijn voor pensioenen. Sinds 13 januari 2019 is de herziene versie van de IORP-richtlijn van kracht, de IORP II.

5. Missie, overtuigingen, ambitie, doelstellingen en prioritering van thema's

Het beleid met betrekking tot het maatschappelijk verantwoord beleggen (het MVB-beleid) van Flexsecurity ligt in het verlengde van de beleggingsdoelstellingen die het fonds heeft geformuleerd. Deze zijn gericht op het behalen van een stabiel en maximaal reëel lange termijn rendement tegen een aanvaardbaar risico.

Missie
Gegeven de wensen van de deelnemers en de toenemende aandacht voor maatschappelijk verantwoord beleggen heeft Flexsecurity een specifieke missie voor het MVB-beleid geformuleerd. Deze luidt als volgt:

Het fonds streeft er in zijn beleggingsbeleid naar om binnen de mogelijkheden van het fonds – waaronder begrepen de fiduciaire plicht die het fonds heeft jegens zijn deelnemers om een optimaal rendement te behalen tegen een aanvaardbaar risico - een positieve bijdrage te leveren aan de maatschappij (positief maatschappelijk rendement) en streeft het ernaar om te voorkomen dat door zijn beleggingsbeleid het maatschappelijk belang wordt geschaad. Een goed pensioen gaat niet alleen om welvaart maar ook om (maatschappelijk) welzijn. Positief maatschappelijk rendement wordt dan ook gezien als het bijdragen aan E, S en G factoren die het maatschappelijk welzijn vergroten.

Overtuigingen
Het MVB-beleid is gebaseerd op een viertal overtuigingen, die als volgt samengevat kunnen worden:

- Maatschappelijk verantwoord beleggen is een belangrijk uitgangspunt.
- Een goed en stabiel rendement op de lange termijn vereist voldoende aandacht voor milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur.
- Duurzame ontwikkeling en bedrijfsvoering kunnen een positieve invloed hebben op de rendement-risico-verhouding. Beleggingen die maatschappelijk verantwoord zijn hebben een lager risicoprofiel, niet alleen voor de reputatie maar ook in financiële zin.
- Het pensioenfonds beoogt sterke afwijkingen van het volledige beleggingsuniversum als gevolg van maatschappelijk verantwoord beleggen te beperken door de beheersing van concentraties en het behouden van spreiding.

Met deze overtuigingen onderschrijft Flexsecurity in lijn met de Richtlijn aandeelhoudersrechten (ook bekend als Europese richtlijn SRD II[5]) maatschappelijke waardecreatie op de lange termijn als leidend principe. Daarmee beoogt het fonds op de lange termijn niet alleen een goed en stabiel rendement, maar ook het leveren van een bijdrage aan het maatschappelijk welzijn.

[5] De SRD II-richtlijn (shareholder rights directive) en Corporate Governance Code Pensioenfondsen vereisen een betrokkenheidsbeleid (stemmen en dialoog) en verantwoording over de uitvoering hiervan

Deze MVB-overtuigingen zijn tevens geïntegreerd in de investment beliefs van Flexsecurity:

Maatschappelijk verantwoord beleggen is belangrijk
Flexsecurity zet haar middelen in om maatschappelijk verantwoord te beleggen. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan een duurzame samenleving. Uit onderzoek is gebleken dat de deelnemers waarde hechten aan maatschappelijk verantwoord beleggen. Een goed pensioen gaat niet alleen om welvaart maar ook om (maatschappelijk) welzijn. Flexsecurity heeft de overtuiging dat beleggingen die maatschappelijk verantwoord zijn een lager risicoprofiel hebben, niet alleen voor de reputatie maar ook in financiële zin.

En daarom:
- Betrekt Flexsecurity bij alle beleggingsbeslissingen de maatschappelijke effecten in de afwegingen;
- Zet Flexsecurity haar middelen in om maatschappelijk verantwoord te beleggen waardoor een positieve bijdrage wordt geleverd aan een duurzame samenleving;
- Maakt Flexsecurity voor de realisatie van maatschappelijk verantwoorde beleggingen gebruik van meerdere instrumenten, zoals ESG-integratie, stembeleid, screening en uitsluitingen;
- Verwacht Flexsecurity van haar uitbestedingspartijen integriteit en maatschappelijk verantwoord gedrag.

Ambitie
Het pensioenfonds heeft als ambitie dat het met haar MVB-beleid een positief maatschappelijk rendement wil behalen zonder dat dit ten koste gaat van het financieel rendement en/of leidt tot een onaanvaardbaar hoger risico, gelet op de beleggingsovertuigingen van het fonds. Het fonds sluit zich op het gebied van haar MVB-beleid aan bij bestaande ontwikkelingen die als passend worden beoordeeld zonder hierbij als voor(op)loper te fungeren. Daarbij is het belangrijk dat de deelnemers en andere belanghebbenden zich comfortabel voelen bij het gevoerde beleggings- en MVB-beleid en dat het reputatierisico en de ESG-risico's worden beperkt.
Het pensioenfonds classificeert onder SFDR[6] op basis van deze ambitie als een financieel product dat duurzaamheid promoot (het zogenaamde Artikel 8). Deze classificatie brengt de verplichting met zich mee dat het fonds informatie verschaft over het duurzaamheidsbeleid en de uitvoering daarvan. Het doel is de transparantie over duurzaamheid te vergroten, waardoor het voor eindbeleggers, in het geval van het pensioenfonds de deelnemers, gemakkelijker wordt om te begrijpen hoe duurzaamheid een rol speelt in hun pensioenregeling en beleggingen en beter vergelijkbaar wordt met andere beleggingsproducten en pensioenregelingen.

[6] Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) verplicht Flexsecurity informatie te verschaffen over het duurzaamheidsbeleid en transparant te zijn over de uitvoering met als doel de transparantie over duurzaamheid te vergroten.

Prioritering van thema's
Flexsecurity moet binnen de brede context van MVB-keuzes maken welke onderwerpen prioriteit krijgen, omdat het fonds, mede gezien de beperkte omvang van de beleggingen, niet alles kan doen. Daarom is naar aanleiding van het deelnemersonderzoek en in afstemming met de werkgever en het VO besloten de volgende thema's specifieke aandacht te geven:

Klimaat (E):
- Een bijdrage leveren aan het verbeteren van het klimaat mede middels duurzame energie (SDG 7 & 13)

Sociaal (S):
- Goede gezondheid en welzijn bevorderen (SDG 3) & Waardig werk en economische groei (SDG 8)

Governance (G):
- Het bevorderen van een goede governance

Er is hierbij bewust gekozen voor thema's op zowel de E, S als G omdat uit het deelnemersonderzoek blijkt dat de meeste deelnemers alle drie de aspecten even belangrijk vinden. Bij de invulling van de thema's E en S is rekening gehouden met het thema dat het meeste stemmen heeft gekregen in het deelnemersonderzoek op deze gebieden. Deze is waar mogelijk gecombineerd met een bijpassende SDG van de werkgever. Ten aanzien van de G is ervoor gekozen om goede governance in zijn algemeenheid te bevorderen omdat met betrekking tot de thema's rond de G minder duidelijke voorkeuren naar voren zijn gekomen in het deelnemersonderzoek.

Ten aanzien van de SDG's van de werkgever liep het fonds bij 3 van de 5 SDG's aan tegen de beperkte mate waarin belegd kan worden in deze thema's. Daardoor hebben deze SDG's niet allemaal prioriteit in het MVB-beleid van Flexsecurity gekregen. Er zijn bij de fiduciaire beheerder geen geschikte beleggingsmogelijkheden bekend voor kwaliteitsonderwijs[7] en het verminderen van ongelijkheid. Ook zijn uitsluitingen, stemmen en dialoog moeilijk te realiseren ten aanzien van deze thema's omdat kwaliteitsonderwijs en het verminderen van ongelijkheid in de regel geen onderwerpen zijn waar private ondernemingen zich mee bezig houden. Het zijn SDG's die niet direct te koppelen zijn aan producten en diensten. Voor het thema gendergelijkheid is bewust niet gekozen, aangezien de deelnemers hebben aangegeven dit de minst belangrijke SDG te vinden.

[7] Al is binnen de Direct Lening Pool kwaliteitsonderwijs wel een SDG.

Doelstellingen
Ten aanzien van de beleggingsportefeuille heeft het pensioenfonds de volgende doelstellingen:

- Verbetering van de rendement-risico-verhouding op lange termijn door een lager risicoprofiel (inclusief beperking van het reputatierisico) dan de brede 'grijze' marktindex.
  - ➔ *Maatstaf: Percentage risicovolle controversiële beleggingen (gemeten via de MSCI ESG Controversies) plus risicovolle stranded assets (gemeten middels het percentage blootstelling in kolen en teerzandolie) mogen elk maximaal 5% van de portefeuille bedragen.*
- Realisatie van een positief maatschappelijk rendement zonder negatieve gevolgen voor het financiële rendement. Het merendeel van de deelnemers heeft dit in het deelnemersonderzoek aangegeven.
  - ➔ *Maatstaf: Positief maatschappelijk rendement wordt gemeten als de voortgang op de gekozen thema's (zie onderstaand).*
  - ➔ *Geen financieel negatief rendement wordt gemeten door het rendement van de portefeuille (gecorrigeerd voor beheerkosten) af te zetten tegen de brede 'grijze' marktindex.*
- Sterke afwijkingen van het volledige beleggingsuniversum als gevolg van maatschappelijk verantwoord beleggen te beperken.
  - ➔ *Maatstaf: De tracking error[8] mag als gevolg van ESG-integratie niet meer bedragen dan 2% (over een periode van 3 jaar) ten opzichte van de brede 'grijze' marktindex van de betreffende beleggingscategorie.[9]*
- Jaarlijks voortgang laten zien ten aanzien van de gekozen thema's 'klimaat/duurzame energie', 'goede gezondheid en welzijn, 'waardig werk & economische groei' en het 'bevorderen van een goede governance'
  - ➔ *Maatstaf:*
    -<u>Klimaat/duurzame energie</u>: netto SDG-impactscore ten aanzien SDG 7 en 13, waarbij de netto impact van beide SDG's minimaal positief moet zijn.
    -<u>Goede gezondheid en welzijn en waardig werk & economische groei:</u> netto SDG-impactscore ten aanzien SDG 3 en 8, waarbij de netto impact van beide SDG's minimaal positief moet zijn.
    -<u>Goede governance bevorderen</u>: Percentage controversiële beleggingen (gemeten via de MSCI ESG Controversies), met in elk geval een maximum van 5%.

[8] De tracking error geeft een indicatie van het verschil tussen het rendement van het beleggingsfonds/mandaat en de index..
[9] Er wordt in elk geval voldaan aan wettelijke uitsluitingen en de beheersing van de grootste risico's. Daarna zal zoveel mogelijk MVB-integratie plaatsvinden zonder te veel af te wijken van de grijze benchmark. Hiervoor is een Tracking Error richtlijn van 2% opgesteld.

Hoe werkt een SDG-impactscore?
De SDG Impactscore geeft aan hoeveel positieve én/of negatieve invloed de activiteiten van een bedrijf hebben op specifieke SDG's. De score houdt ook rekening met hoe ondernemingen de negatieve effecten beperken en hoe zij gebruik maken van bestaande en nieuwe mogelijkheden om positief bij te dragen aan de SDG's. Voor elk van de SDG's wordt de impact van een bedrijf bepaald aan de hand van drie pijlers:
- *de producten en diensten van het bedrijf;*
- *de bedrijfsvoering van het bedrijf;*
- *de betrokkenheid bij en de snelheid van reageren op controverses.*

Op basis van deze drie pijlers wordt per bedrijf een score tussen -10 (sterk negatieve SDG bijdrage) tot +10 (sterk positieve SDG bijdrage) berekend. Indien een bedrijf een +10 score heeft dan wordt 100% van de beleggingswaarde gerekend als positieve bijdrage op desbetreffende SDG. Indien de score -4 is dan wordt 40% van de beleggingswaarde gerekend als negatieve bijdrage op de desbetreffende SDG.

In de investment cases[10] wordt per beleggingscategorie vastgesteld of de beleggingscategorie zich wel, niet, of minder goed leent om aan de MVB-doelstellingen mee te realiseren. Afhankelijk van de conclusie in de investment cases en de daadwerkelijk beschikbare beleggingsmogelijkheden wordt bepaald in hoeverre de categorie kan bijdragen aan bovenstaande MVB-doelstellingen. Het streven is in elk geval om op totaal portefeuilleniveau de doelstellingen te behalen.

[10] Het doel van een investment case is om per beleggingscategorie de kenmerken, de onderbouwing, de voorwaarden en de wijze waarop het fonds in de betreffende categorie zou kunnen beleggen, vast te leggen. Daarnaast wordt in de investment cases getoetst in hoeverre de beleggingscategorie aansluit bij de beleggingsbeginselen en uitgangspunten van het pensioenfonds. Indien de beleggingstechnische argumenten overtuigend zijn en er voldoende aansluiting is met de overtuigingen van het pensioenfonds, komt de categorie voor belegging in aanmerking.

6. Uitvoeringsvormen van MVB-beleid

Binnen het MVB-beleid van een pensioenfonds kunnen de volgende uitvoeringsvormen worden onderscheiden. Hoe hier precies invulling aan wordt gegeven door Flexsecurity is opgenomen in het hoofdstuk 'Invulling MVB-beleid'.

Uitsluiting
Pensioenfondsen kunnen ervoor kiezen om ondernemingen uit te sluiten van de beleggingsportefeuille indien de activiteiten van deze ondernemingen afwijken van de MVB-overtuigingen van het fonds.

ESG-integratie
Bij iedere stap in het proces, van de bepaling van de risicohouding en uitgangspunten tot de monitoring en evaluatie, kan het pensioenfonds rekening houden met het belang en de mogelijkheden van ESG. Dit wordt onderstaand nader toegelicht.

ESG in de ALM-studie
In de ALM-studie[11] kunnen bijvoorbeeld klimaatscenario's worden doorgerekend, zodat ook al in de ALM-fase de verwachte impact hiervan inzichtelijk wordt gemaakt.

ESG in de beleggingscategorieën/het beleggingsbeleid
De mate waarin een beleggingscategorie zich leent voor ESG-integratie en de ESG-risico's van de beleggingscategorie kan worden beoordeeld aan de hand van investment cases. De op basis van de investment cases toegestane beleggingscategorieën kunnen vervolgens worden meegenomen in de strategische asset allocatie[12]-studie (SAA-studie) van het pensioenfonds en de uitwerking van het strategische beleggingsbeleid (met daarin een MVB-beleid) en het beleggingsjaarplan/richtlijnen.

ESG in het managerselectieproces
Bij de keuze van benchmarks en managers[13] (in het managerselectieproces) kan het pensioenfonds beoordelen op welke wijze ESG geïntegreerd is in het beleggingsproces. Binnen passief[14] beheer is de keuze voor de benchmark leidend, terwijl bij actieve beheerders (waaronder illiquide categorieën) ESG onderdeel is van het proces om instrumenten te selecteren. Daarnaast kunnen er MVB-eisen worden gesteld waar de managers minimaal aan moeten voldoen.

ESG in het beheer en de monitoring & evaluatie
Bij het beheer en de monitoring & evaluatie kan het pensioenfonds de fiduciaire vermogensbeheerder vragen om naast de samenstelling van de beleggingsportefeuille, het

[11] ALM is de afkorting voor Asset Liability Management. Dit is een studie die inzicht geeft in de toekomstige ontwikkelingen van een pensioenfonds.
[12] De strategische asset allocatie (SAA) is de lange termijn verdeling tussen verschillende beleggingscategorieën.
[13] Beheerder van een beleggingsfonds/mandaat
[14] Een manier van beleggen waarin de markt wordt gevolgd

rendement, het risico en de kosten ook te kijken naar het ESG-beleid van de vermogensbeheerder. Er kan gevraagd worden naar de algemene ESG-ontwikkelingen en specifiek naar beleggingen die een slechte ESG-rating hebben (conform bijvoorbeeld de MSCI ESG ratingmethodologie).

Best-in-class
Het pensioenfonds kan per belegging overwegen of het hanteren van een best-in-class-aanpak mogelijk en wenselijk is. Met een best-in-class-aanpak wordt nagestreefd om te beleggen in ondernemingen die goed scoren op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Dit biedt meer verfijning dan enkel het uitsluiten van ondernemingen en geeft MVB een centrale plek in het beleggingsproces, waardoor de grootste MVB-risico's afnemen.

Deze aanpak heeft als nadeel dat met ondernemingen die achterblijven op gebied van MVB mogelijk geen dialoog kan worden gevoerd. Dit kan voor het pensioenfonds acceptabel zijn, als het fonds de voorkeur heeft om het vermogen en de aandacht aan te wenden richting ondernemingen die positief presteren op MVB. Afhankelijk van de mogelijkheden voor praktische implementatie binnen de doelstellingen van het beleggingsbeleid, kan het pensioenfonds bepalen of de inzet van het 'best-in-class principe' haalbaar en wenselijk is. Een ander nadeel van de 'best-in-class aanpak' is dat het ongewenste concentratierisico's en tracking error kan veroorzaken. Daarnaast is uit meerdere onderzoeken duidelijk geworden dat de systematiek waarmee de verschillende ratingagencies[15] de best-in-class werkwijze toepassen, tot grote onderlinge verschillen kan leiden. Daardoor is het in zekere zin arbitrair welke beleggingen als best-in-class worden aangemerkt.

Due diligence (onderzoek) van duurzaamheidsrisico's
In het ESG-due-diligence-proces identificeert, beschrijft, beoordeelt en prioriteert het pensioenfonds per (beleggings-)beslissing in lijn met het OESO-richtsnoer[16] welke duurzaamheidsrisico's relevant zijn. In de beoordeling, prioritering en vervolgens het nemen van beheersmaatregelen kan het fonds rekening houden met de omvang, de aard en de schaal van de activiteiten en de beschikbare beleggingsmogelijkheden. De ongunstige effecten (inclusief de vereiste effecten uit SFDR), en de effectiviteit van de beheersmaatregelen (inclusief tolerantiegrenzen) kunnen worden gemonitord en geëvalueerd binnen het risicomanagementkader van het pensioenfonds.

Betrokkenheidsbeleid
Het pensioenfonds kan de invloed die zij als belegger heeft uitoefenen en heeft de maatschappelijke verantwoordelijkheid om hier bewust invulling aan te geven. Dit kan door middel van een betrokkenheidsbeleid, wat bestaat uit stemgedrag op aandelen en het aangaan van de dialoog (engagement) met ondernemingen (zowel de ondernemingen in de aandelenportefeuilles als de ondernemingen in de bedrijfsobligatieportefeuilles) en class actions.

[15] Organisaties die beoordelen of bedrijven kredietwaardig (financieel gezond) zijn en op basis van die beoordeling ratings afgeven.
[16] De OESO-richtlijnen zijn aanbevelingen voor verantwoord ondernemen voor multinationale ondernemingen

Actief aandeelhouderschap (stemgedrag)
Het uitoefenen van stemrecht is een belangrijk onderdeel van een goed functionerende governancestructuur voor bedrijven. Daarom maken veel pensioenfondsen in beginsel gebruik van hun stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin wordt belegd. Tevens streven pensioenfonds ernaar om invulling te geven aan de richtlijnen die volgen uit de Richtlijn aandeelhoudersrechten (SRD II)[17], en zullen zij een toelichting moeten geven als dit op onderdelen niet mogelijk is ('comply or explain').

Actief aandeelhouderschap (engagement)
Het pensioenfonds kan de invloed die het zowel heeft als aandeelhouders als obligatiehouder uitoefenen en veel pensioenfondsen zien het als hun maatschappelijke verantwoordelijkheid om hier bewust invulling aan te geven. Een van de invullingen is het uitoefenen van engagement. Engagement verwijst naar actieve betrokkenheid van beleggers bij de bedrijven waarin ze investeren. Het omvat het aangaan van een dialoog, het stellen van vragen, het delen van standpunten en het uitoefenen van invloed op bedrijven, waar (potentiële) negatieve impacts zijn geïdentificeerd, om positieve veranderingen te bevorderen.

Class actions
Een class action is een vorm van rechtszaak waarin een groep mensen collectief een vordering bij een rechter brengt. Het proces is gericht op het bieden van herstel en/of verhaal aan benadeelden en het verbeteren van de governance van de betreffende onderneming.

Positieve impact
Naast het voorkomen van negatieve impact is het mogelijk investeringen te doen die primair gericht zijn op maatschappelijke verbetering (impact-beleggen). Mogelijkheden voor impact-beleggen kunnen worden meegenomen in het managerselectie, monitoring- en evaluatieproces. Per proces beoordeelt het fonds dan de toepasbaarheid en geschiktheid voor het fonds.
Voorbeelden van beleggingen die aan deze criteria voldoen zijn 'groene obligaties'.
Kenmerken van impact-beleggingen zijn:

- De beleggingen hebben naast een financieel rendement een expliciete maatschappelijke doelstelling. Dit wordt ook wel intentionaliteit genoemd;
- De beleggingen hebben een expliciete maatschappelijke toegevoegde waarde. Zonder de impact belegging zou deze waarde er niet komen. Dit wordt ook wel additionaliteit genoemd;
- De impact van de belegging is meetbaar of er is een concrete ambitie om de output te gaan meten (bijvoorbeeld als de data nog niet beschikbaar is);
- De beleggingen hebben geen negatieve impact en relevantie voor de door het fonds gekozen E, S en G-thema's.

[17] Verantwoording afleggen over de uitvoering van het stembeleid

7. Randvoorwaarden bij uitvoering MVB-beleid

Bij de keuze voor de uitvoeringsvormen en de intensiteit van het MVB-beleid neemt Flexsecurity de volgende factoren in overweging:

- Beschikbare resources;
- Beschikbare data/metingen;
- Uitvoerbaarheid;
- Beleggings- en evaluatiehorizon;
- Kosten;
- Rendement/risico (incl. concentratierisico en tracking error)

Beschikbare resources
In de praktijk zijn er diverse manieren om invulling te kunnen geven aan het MVB-beleid. De factoren die de keuze voor één of meerdere uitvoeringsvormen bepalen, zijn onder andere afhankelijk van de ambitie en omvang van het pensioenfonds. De omvang bepaalt in de regel de beschikbare resources. Een kleiner fonds heeft in de regel minder budget en mensen beschikbaar, en daar zullen de MVB-ambities op moeten aansluiten.

Flexsecurity heeft de implementatie van het MVB-beleid uitbesteed aan haar fiduciaire vermogensbeheerder. Daarmee spelen de beschikbare resources aan de kant van de fiduciaire vermogensbeheerder op het gebied van MVB een belangrijke rol bij de implementatie van het beleid. Het pensioenfonds en de fiduciaire vermogensbeheerder trekken samen op om de kennis en kunde op MVB-vlak bij beide partijen te vergroten. Het pensioenfonds is gezien de omvang en het kostenniveau niet in staat om hiervoor een eigen uitvoeringsapparaat op te zetten. Hiermee wordt rekening gehouden bij de MVB-keuzes.

Beschikbare data
Een ander aandachtspunt bij de MVB-keuze van het fonds is dat de ESG-data niet altijd beschikbaar is, dan wel niet van voldoende kwaliteit. Daarnaast zijn niet alle MVB-aspecten even goed meetbaar omdat ze bijvoorbeeld niet goed (direct) gekoppeld kunnen worden aan producten en diensten. Hierdoor zijn bijvoorbeeld niet alle SDG's even goed belegbaar. Flexsecurity wil alleen MVB-keuzes implementeren als er voldoende data van goede kwaliteit beschikbaar is en de resultaten meetbaar zijn.

Uitvoerbaarheid
De uitvoerbaarheid van het MVB-beleid wordt voornamelijk gedreven door de vraag in hoeverre het pensioenfonds invloed heeft op de uitvoering van het MVB-beleid binnen de beleggingsportefeuilles van de beleggingsinstellingen. Op dit moment wordt deels passief belegd beleggingsfondsen. De mogelijkheden die Flexsecurity heeft om in dergelijke beleggingsfondsen het MVB-beleid richting te geven is beperkt. Wel wordt door middel van de bepaling van de benchmark en de selectie van de beleggingsfondsen uitvoering gegeven aan de ESG-ambities van het pensioenfonds. Bij beleggingscategorieën die actief worden ingevuld zijn de mogelijkheden over het algemeen ook beperkt, maar wel uitgebreider dan bij passief beleggen, en kan er door de selectie van de beleggingsfondsen zo goed mogelijk

invulling worden gegeven aan de ESG-ambities. Slechts in het geval van een separaat mandaat heeft het pensioenfonds volledige zeggenschap over de samenstelling van de portefeuille en kan het MVB-beleid volledig geïntegreerd worden. Deze afweging neemt Flexsecurity dan ook mee bij de MVB-keuzes die het maakt.

Beleggings- en evaluatiehorizon

De beleggings- en evaluatiehorizon hebben eveneens invloed op de implementatiemogelijkheden en keuzes van het fonds. Uitvoeringsvormen als actief aandeelhouderschap en impact beleggen vereisen in de regel een langere horizon waarbij een intensieve, langdurige relatie met de onderneming wordt aangegaan, direct dan wel via een beleggingsfonds. Bij uitsluiting daarentegen is geen lange horizon vereist omdat geen dialoog met de onderneming wordt gezocht. De relatie tussen de mate van betrokkenheid en de termijn waarop het beleid wordt uitgevoerd is weergegeven in onderstaande figuur.

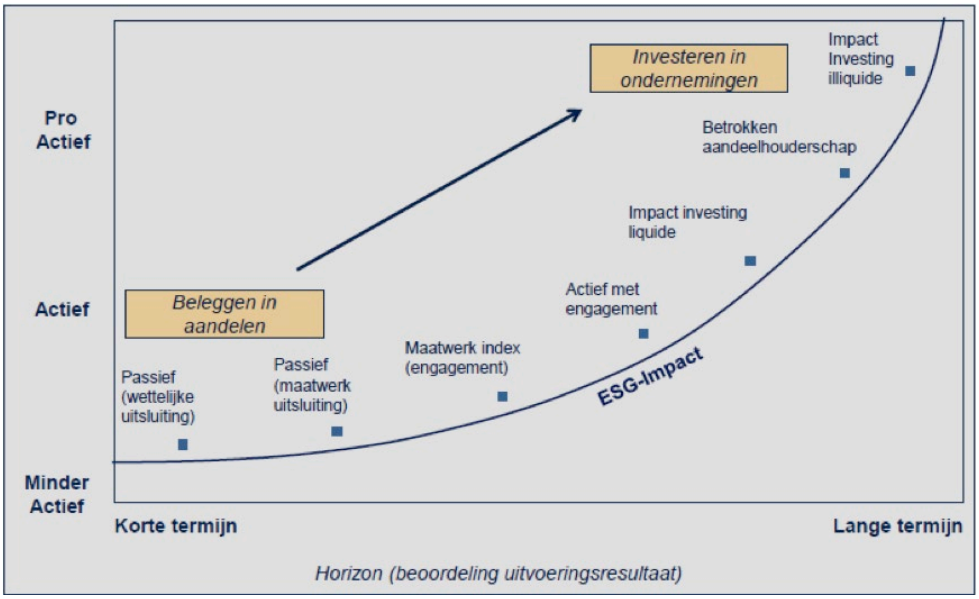

Kosten

De kosten van de uitvoering van het MVB-beleid zullen altijd worden afgezet tegenover het rendement en het risico in de breedste zin van het woord. Immers, het MVB-beleid mag niet ten koste gaan van de fiduciaire verplichting van het fonds jegens haar deelnemers. Ook het merendeel van de deelnemers uit het deelnemersonderzoek heeft aangegeven dat MVB niet ten kosten mag gaan van het financiële rendement.

De ervaring van het pensioenfonds tot nu toe is dat de integratie van ESG-factoren in het beleggingsproces voor de belangrijkste categorieën niet hoeft te leiden tot een verhoging van de jaarlijkse beheerkosten.

Uiteraard komen bij een transitie van een reguliere belegging naar een ESG-belegging ook eenmalige kosten kijken en hebben ESG fondsen vaak hogere turnover. Deze kosten worden afgewogen tegen de 'opbrengsten' in breedste zin van het woord.

Rendement/risico (incl. concentratierisico en tracking error)
Maatschappelijk verantwoorde beleggingen kunnen een positieve invloed hebben op de rendement-risico-verhouding. Beleggingen die maatschappelijk verantwoord zijn hebben een lager risicoprofiel, niet alleen voor de reputatie maar ook in financiële zin. Echter kunnen maatschappelijk verantwoorden beleggingen ook zorgen voor sterke afwijkingen van het volledige beleggingsuniversum, wat voor concentratierisico en een aanzienlijke tracking error kan zorgen ten opzichte van het brede beleggingsuniversum. Bij de keuze voor maatschappelijk verantwoord beleggen wordt dan ook het verwachte rendement en het risico in de breedste zin van het wordt meegewogen. Afwijkingen in rendementen en het risicoprofiel moeten uitlegbaar zijn naar de belanghebbenden. Flexsecurity kiest er bewust voor om de resultaten van de MVB-beleggingen af te zetten tegen de ontwikkeling van marktgewogen benchmarks die geen relatie hebben met MVB-keuzes. Hiermee worden de resultaten van het gevoerde beleid inzichtelijk gemaakt en verantwoord.

8. Invulling MVB-beleid

Aangezien er uit het deelnemersonderzoek van Flexsecurity naar voren is gekomen, dat er niet een specifiek MVB-instrument veel belangrijker wordt gevonden dan de andere, heeft Flexsecurity ervoor gekozen alle eerder beschreven uitvoeringsvormen toe te passen:

- Uitsluiting;
- ESG-integratie;
- Betrokkenheidsbeleid;
- Positieve impact.

In de onderstaande paragrafen wordt de toepassing van deze instrumenten nader toegelicht.

Uitsluiting

Flexsecurity hanteert een raamwerk om te bepalen welke beleggingsmogelijkheden het pensioenfonds wenst uit te sluiten van het beleggingsuniversum, naast de wettelijk verplichte uitsluitingen. In dit raamwerk maken we onderscheid tussen ondernemingen en landen.

Beleggingsinstrumenten uitgegeven door ondernemingen en landen kunnen worden uitgesloten op basis van de volgende uitgangspunten:

- De onderneming is betrokken bij een product of dienst waarvoor geldt dat:
    - Er internationale verdragen / conventies zijn die het gebruik van het product / dienst of de specifieke belegging verbieden of er naar streven om het significant te reduceren;
    - Het product / dienst (a) per definitie schadelijk is voor mensen en/of het milieu en (b) een hoge negatieve impact heeft op mensen en/of het milieu, wanneer het gebruikt wordt zoals het bedoeld is;
- Engagement met het bedrijf leidt niet tot een verandering naar een situatie met niet-schadelijke producten/diensten;
- Het bedrijf is direct betrokken bij de productie van het product / dienst of is significant indirect betrokken bij het product / dienst via de distributie en/of verkoop (detailhandel en toeleveranciers).
- Uitsluiting is belangrijk voor het realiseren van de maatschappelijke doelstellingen van het pensioenfonds (thema's).

Op basis van bovenstaande uitgangspunten hebben we de volgende uitsluitingscriteria vastgesteld;

Uitsluiting	Reden van uitsluiting
Landen	
Sanctielijst EU en/of VN	Beleggingen in financiële instrumenten uitgegeven door landen waarvoor een wettelijk besluit tot een handelsembargo door de EU (EU Sanctielijst) en/of de VN (VN Veiligheidsraad Sanctielijst) is afgegeven. Naast dat dit een wettelijk vereiste is sluiten de uitsluitingen ook aan op de thema's van het pensioenfonds 'welzijn bevorderen' en 'vrede/justitie'.
Producten / diensten	
Controversiële wapens: De productie, toelevering, distributie en/of verkoop van controversiële wapens.	– Controversiële wapens in strijd met internationale verdragen en conventies – Wettelijk verplicht (clusterbommen, strikte toepassing hiervan) – De uitsluiting sluit aan op het thema van het pensioenfonds 'welzijn bevorderen'.
Tabak: De productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten. Het betreft ondernemingen die meer dan 0% omzet behalen uit de productie van tabak en/of meer dan 20% van hun omzet behalen uit de distributie of verkoop.	– Brengt ernstige schade toe aan de gezondheid, geen veilige mate van gebruik, dialoog is zinloos en sluit daarmee aan op het thema 'goede gezondheid en welzijn bevorderen' – In strijd met het VN Global Compact[18] initiatief
VN Global Compact principes & OESO-richtlijnen: Bedrijven die de VN Global Compact principes en OESO-richtlijnen materieel en structureel schenden. Dit omvat het uitsluiten van bedrijven waarvan bekend is dat zij de mensen- of arbeidsrechten op grove wijze schenden, ernstige schade toebrengen aan het milieu zoals biodiversiteitsverlies, ontbossing en waterschaarste; of betrokken zijn bij ernstige fraude ernstige milieuschade veroorzaken of betrokken zijn bij ernstige fraude. Deze ondernemingen krijgen de 'Global Compact Fail status/MSCI – red flag)	Het pensioenfonds heeft als vereiste dat de managers van de beleggingsfondsen/mandaten de VN Global Compact principes en OESO-richtlijnen ondertekend hebben. Ondernemingen die deze principes ernstig en structureel schenden passen niet bij de uitgangspunten van het fonds. Daarnaast sluit de uitsluiting aan op de thema's van het pensioenfonds.

[18] De VN Global Compact is een initiatief van de Verenigde Naties om bedrijven te stimuleren om duurzaam en verantwoord te ondernemen1.

Uitsluiting	Reden van uitsluiting
CCC ESG-rating: Ondernemingen met een ESG-rating op niveau CCC (vastgesteld door MSCI ESG Research)	De ESG-ratings zijn bedoeld om het beheer van financieel relevante ESG-risico's van een bedrijf te meten. Een ESG-rating van CCC betreft een slechte ESG-score. De uitsluiting sluit aan bij de aanpak van het pensioenfonds om zich zowel op zowel E, S als G te richten.
Kolen: De extractie van kolen en productie van energie op basis van kolen (kolen mijnbouw en kolencentrales). Het betreft bedrijven die meer dan 10 procent van de omzet behalen uit het delven van kolen	Kolen is een van de meest CO_2 intensieve vormen van energieproductie en voorkomen het behalen van de klimaatdoelstelling (en het gekozen klimaatthema van het pensioenfonds)
De productie van teerzandolie (onconventioneel) Het betreft bedrijven die meer dan 10 procent van de omzet behalen uit de productie van teerzandolie.	Energiegeneratie op basis teerzandolie is een van de meest CO_2-intensieve vormen van energie en voorkomt het behalen van de klimaatdoelstelling (en het gekozen klimaatthema van het pensioenfonds). De uitkomsten van dialoog zijn onzeker in deze sector.
Engagement met het bedrijf leidt niet tot een verandering naar een situatie met niet-schadelijke producten/diensten	Als een bedrijf niet bereid is om verder te gaan met de engagement of de totale engagement afhankelijk van de aard langer duurt dan drie tot vijf jaar, kan worden besloten om op de aandeelhoudersvergadering te stemmen tegen het management of voor aandeelhoudersresoluties. In specifieke gevallen, waar het maatschappelijke of financiële risico te groot is, kan worden besloten om afscheid te nemen van de belegging (uitsluiting). *Het pensioenfonds staat achter deze uitsluiting, maar de implementatiemogelijkheden zijn nog beperkt. De daadwerkelijke realisatie wordt jaarlijks toegelicht in het MVB-jaarverslag/uitsluitingslijsten.*

De lijst van uitsluitingen wordt periodiek bijgewerkt en jaarlijks gepubliceerd op onze website als bijlage van het MVB-jaarverslag. Het uitsluitingsbeleid geldt voor alle beleggingscategorieën.

Flexsecurity belegt (op een staatsobligatiemandaat na) alleen door middel van beleggingsfondsen. Voor beleggingsfondsen geldt de lijst met uitsluitingen als selectie- en evaluatiecriterium. Flexsecurity selecteert op deze manier beleggingsfondsen die zo goed mogelijk aansluiten bij het uitsluitingsbeleid, maar heeft geen invloed op het uitsluitingsbeleid van beleggingsfondsen. Er zijn niet altijd geschikte beleggingsfondsen beschikbaar die volledig aan de uitsluitingslijst voldoen. Daarnaast worden kosten die benodigd zijn voor transitie en beheer nadrukkelijk betrokken in de afwegingen ten aanzien

van het uitsluitingsbeleid, tezamen met het concentratierisico en de tracking error die het uitsluitingsbeleid kunnen veroorzaken.
Om deze redenen staat het pensioenfonds toe dat per beleggingsfonds maximaal 5% in posities belegd kan worden die op de uitsluitingslijst van Flexsecurity staan. De naleving van de uitsluitingslijst maakt onderdeel uit van de monitoring van de vermogensbeheerder. Per kwartaal vindt een monitoring plaats van de beleggingen in de fondsen die op de uitsluitingslijst voorkomen[19].

Indien binnen een beleggingsfonds meer dan 5% posities op de uitsluitingslijst worden aangetroffen zal het pensioenfonds (via de fiduciaire beheerder) met de vermogensbeheerder van het beleggingsfonds in dialoog treden. In het uiterste geval kan afscheid genomen van het beleggingsfonds. Deze stap zal bij wettelijke overtredingen eerder worden genomen, dan bij niet-wettelijke uitsluitingen.
Mocht een beleggingstitel van de uitsluitingslijst voorkomen binnen een mandaat, dan wordt de vermogensbeheerder van dat mandaat direct geïnstrueerd om afscheid van de positie te nemen en zal onderzoek gedaan worden hoe de betreffende positie op de uitsluitingslijst in het mandaat terecht heeft kunnen komen, aangezien bij een mandaat de volledige uitsluitingslijst van Flexsecurity toegepast kan en moet worden.

Daarnaast kan het bij beleggingsfondsen voorkomen dat er meer uitsluitingen worden toegepast dan op de uitsluitingslijst van het pensioenfonds staan. Een voorbeeld hiervan is de categorie aandelen ontwikkeld wereldwijd. Een deel van de aandelenfondsen voor aandelen ontwikkeld wereldwijd gebruikt een benchmark waarin MVB is geïntegreerd. In deze benchmark zijn additionele uitsluitingscriteria van toepassing. Deze additionele criteria zijn alcohol, gokken, nucleaire energie, genetisch gemodificeerde organismen, adult entertainment, conventionele wapens, private gevangenissen, palmolie en fossiele brandstofreserves en extractie (naast thermische Kolen en teerzandolie). Deze categorieën komen niet voor op de uitsluitingslijst van Flexsecurity, waardoor het uitsluitingsbeleid binnen dit fonds verder reikt dan het beleid van Flexsecurity. Een dergelijke systematiek is o.a. tevens van toepassing op een deel van deinvestment grade bedrijfsobligaties. Bij beursgenoteerd onroerend goed zijn ook specifieke additionele criteriavan toepassing.

Per kwartaal wordt in de ESG-kwartaalrapportages inzichtelijk gemaakt in welke mate voldaan wordt aan het uitsluitingsbeleid. In het MVB-jaarverslag toont Flexsecurity de resultaten van het uitsluitingscriteria op basis van niet-succesvolle engagement (zodra geïmplementeerd) en de screening op de uitsluitingslijst aan de deelnemers.

Het is zoals bovenstaand beschreven mogelijk dat beleggingsfondsen beleggingen bevatten die Flexsecurity conform het gevoerde MVB-beleid eigenlijk wenst uit te sluiten. Indien dit het geval is, zal in het MVB-jaarverslag inzichtelijk worden gemaakt waar dit ondanks de uitsluitingsambitie van toepassing is door per uitsluitingscriterium aan te geven of en welke bedrijven in de portefeuille zitten en welke consequenties hieraan worden verbonden.

[19] De resultaten van het uitsluitingscriteria op basis van niet- succesvolle engagement (zodra implementeerbaar) en de screening op de uitsluitingslijst aan de deelnemers wordt jaarlijks gerapporteerd in het MVB-jaarverslag.

ESG-integratie

ESG-integratie wordt toegepast in het volledige beleggingsproces van het pensioenfonds. Onderstaand wordt dit nader toegelicht.

ESG in ALM-studie
In de ALM-studie worden klimaatscenario's doorgerekend, zodat ook al in de ALM-fase de verwachte impact hiervan inzichtelijk is.

ESG in de beleggingscategorieën/het beleggingsbeleid
De mate waarin een beleggingscategorie zich leent voor ESG-integratie en de ESG-risico's van de beleggingscategorie worden beoordeeld in de investment cases. De toegestane beleggingscategorieën worden vervolgens meegenomen in de SAA-studie (als onderdeel van de ALM-studie) van Flexsecurity en de uitwerking van het strategische beleggingsbeleid (waar dit MVB-beleid tevens onderdeel van is) en het beleggingsjaarplan/richtlijnen. Zo is de beleggingscategorie Emerging Market Debt (EMD)[20] mede op basis van te hoge ESG-risico's die niet op een gewenste manier gemitigeerd kunnen worden uitgesloten en is de allocatie naar aandelen opkomende markten mede vanwege de ESG-risico's verlaagd.

ESG in het managerselectieproces
Bij de keuze van benchmarks en managers wordt door Flexsecurity beoordeeld op welke wijze ESG geïntegreerd is in het beleggingsproces. Binnen passief beheer is de keuze voor de benchmark leidend, terwijl bij actieve beheerders (waaronder illiquide categorieën) ESG onderdeel is van het proces om instrumenten te selecteren.

Daarnaast verwacht Flexsecurity van alle vermogensbeheerders dat zij;
- Een MVB-beleid hebben en ESG factoren integreren waarbij de ESG-risico's afnemen, maar dit tegelijkertijd niet zorgt voor een te hoog concentratierisico dan wel tracking error (norm 2%[21]) ten opzichte van de brede (grijze) index;
- Een uitsluitingsbeleid hanteren dat aansluit bij op het uitsluitingsbeleid van Flexsecurity waarbij een grens gehanteerd wordt waarbij maximaal 5% van het beleggingsfonds toch belegd wordt in posities op de uitsluitingslijst. Bij mandaten moet het mandaat volledig aan het uitsluitingsbeleid voldoen.
- De VN Principles of Responsible Investment (UN PRI)[22] en VN Global Compact onderschrijven;
- Handelen conform internationale normen (zoals de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights[23]);
- Een beleggingsproces hebben ingericht met als doel langetermijnwaardecreatie te genereren;

[20] Obligaties van opkomende landen.
[21] Zie voor meer details de MVB-doelstellingen
[22] UN PRI is een standaard op het gebied van verantwoord beleggen.
[23]Een belangrijk uitgangspunt van deze principes is dat bedrijven een verantwoordelijkheid hebben om te beoordelen of hun activiteiten risico's op mensenrechtenschendingen kunnen opleveren.

- Ten aanzien van ondernemingen een stem- en engagementbeleid hanteren en hierover rapporteren.
- Minimaal SFDR artikel 8 zijn *(momenteel voldoen de aflopende fondsen in portefeuille, LDI en het staatsobligatiemandaat niet aan SFDR Art 8) t. Over het staatsobligatiemandaat worden momenteel met de fiduciaire vermogensbeheerder afspraken gemaakt om het mandaat naar artikel 8 om te zetten. Daarnaast worden er bij de LDI-manager concrete stappen gezet op de LDI fondsen ook aan artikel 8 te laten voldoen.*

Flexsecurity laat haar fiduciaire vermogensbeheerder de managers hierop beoordelen. De ESG-beoordeling door de fiduciaire vermogensbeheerder is een vast onderdeel van de due diligence die wordt uitgevoerd bij de selectie van een manager en tevens is dit onderdeel van de monitoring per kwartaal en de evaluatie van de manager.

ESG in het beheer en de monitoring & evaluatie
Bij het beheer en de monitoring & evaluatie kijkt de fiduciaire vermogensbeheerder onder andere naar de samenstelling van de beleggingsportefeuille, het rendement, het risico en de kosten. Daarnaast bevraagt de fiduciaire vermogensbeheerder de beheerder van het beleggingsfonds naar het gevoerde ESG-beleid, algemene ESG-ontwikkelingen en specifiek naar beleggingen die een slechte ESG-rating hebben (conform de MSCI ESG ratingmethodologie).
Hiertoe voert de fiduciaire vermogensbeheerder ieder kwartaal een 'look through (doorkijk)' analyse uit van de portefeuille. Daarnaast stelt de fiduciaire vermogensbeheerder elk kwartaal factsheets op waarin ook ESG-aspecten worden meegenomen.
Onderstaand is weergegeven welke factoren onderliggend zijn aan deze ESG monitoring.

Het ESG manager scoring raamwerk

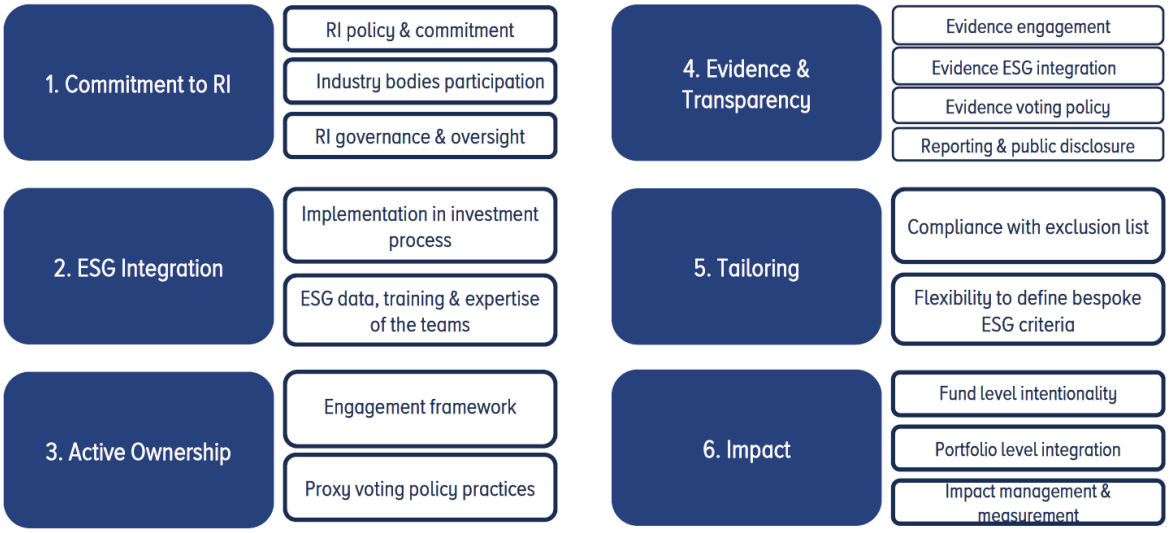

Best-in-class
Flexsecurity overweegt per beleggingsinvulling of het hanteren van een best-in-class-aanpak mogelijk en wenselijk is. Momenteel heeft Flexsecurity ervoor gekozen om een gedeelte van de aandelenportefeuille en de bedrijfsobligatie portefeuille te beleggen door middel van een best-in-class aanpak.[24].

Aandelen
Voor aandelen ontwikkelde markten belegt Flexsecurity deels in een SDG-screened fonds. Er wordt in dit fonds een best-in-class aanpak gehanteerd waarbij belegd wordt in de 50% bedrijven per sector met de hoogste ESG-rating. Bovendien wordt meer belegd in bedrijven die een positieve bijdrage leveren aan een aantal door het beleggingsfonds gekozen thema's en SDG's. Het betreft SDG 3 (Goede gezondheid en Welzijn), 7 (Betaalbare en duurzame energie), SDG 8 (waardig werk en economische groei), SDG 12 (verantwoorde consumptie en productie) en SDG 13 (Klimaatactie). Om klimaatrisico te beheersen en de CO2-uitstoot van de beleggingsportefeuille te reduceren sluit het beleggingsfonds bovendien de grootste 20% vervuilers uit (met een maximum van 30% per sector). Dit resulteert in een aanzienlijke reductie. Deze CO2-reductie kan verder verhoogd worden als dit noodzakelijk is om de doelstellingen van het Klimaatakkoord te realiseren.

.

Bedrijfsobligaties
Binnen de categorie investment grade (hoogwaardige) bedrijfsobligaties wordt naast uitsluiting en engagement ook een best-in-class beleid toegepast.

Flexsecurity volgt deels middels een passieve beleggingsoplossing de Bloomberg Barclays MSCI Euro Corporate ESG Sustainability SRI Index als benchmark. Deze benchmark past naast uitsluitingen ook een best-in-class aanpak toe. Er wordt best in class belegd door alleen bedrijfsobligaties met een minimale MSCI ESG-rating van BBB of hoger te selecteren.

Bij de implementatiekeuze is ook expliciet stilgestaan bij de aansluiting van de benchmark bij de klimaatdoelstelling en de doelstelling om een positieve bijdrage te leveren aan de SDG's. De gewenste resultaten worden naar verwachting bereikt met de geselecteerde benchmark. Indien de evaluatie daar aanleiding toe geeft kunnen extra stappen worden gezet.

Daarnaast belegt Flexsecurity in twee actieve beleggingsfondsen. Deze fondsen passen beide best-in-class toe.Zo worden in het beleid naast uitsluitingen, de bedrijven geselecteerd met positieve duurzaamheidskenmerken en wordt er gebruik gemaakt van eigen ESG scores en evaluaties voor het behalen van klimaatdoelstellingen.

[24] Best-in-class beleggen is een aanpak waarbij wordt gestreefd naar het selecteren van de best presterende bedrijven binnen een bepaalde sector of industrie. Bij MVB is het doel om te investeren in bedrijven die goed scoren op het gebied van duurzaamheid, maatschappelijke impact en een goed ondernemingsbestuur. De selectie van ondernemingen die goed scoren op MVB-gebied wordt bepaald op basis van 'ESG-ratings'.

De resultaten van de MVB-aanpak worden eens per jaar voor de deelnemers inzichtelijk gemaakt via het MVB-jaarverslag. Bij de selectie van nieuwe beleggingsfondsen zal Flexsecurity opnieuw de afweging maken of het bij de nieuwe beleggingsfondsen wel of geen best-in-class-beleid toepast. Bij deze afweging zullen naast ESG ook het verwacht rendement, risico (o.a. concentratierisico en tracking error) en kosten een belangrijke rol spelen.

Toelichting overige ESG-integratie per categorie

Direct lending[25]
Flexsecurity voert (via de fiduciaire beheerder) een actieve dialoog met de vermogensbeheerders van de direct lending strategieën met als doel een vooruitstrevende MVB-integratie. De vermogensbeheerders hebben zich gecommitteerd aan het MVB-beleid van het pensioenfonds. Dit betekent dat o.a. geen leningen worden verstrekt aan partijen die zijn gerelateerd aan controversiële wapens, tabak, controversies waaronder kinderarbeid, kolenmijnen en bedrijven die sterk afhankelijk zijn van kolen. Verder dienen ESG-aspecten een integraal onderdeel te zijn van kredietanalyse, monitoring en rapportage door de vermogensbeheerders. Bovendien verwacht Flexsecurity aantoonbare betrokkenheid van de vermogensbeheerders bij de verduurzaming van de ondernemingen die met het pensioenkapitaal worden gefinancierd. Flexsecurity streeft verder naar de introductie van ESG-leningen; leningen met ESG-doelstellingen als onderdeel van de leningvoorwaarden. SDG's die terug komen in de pool zijn SDG 3 (Goede gezondheid en Welzijn), 4 (Kwaliteitsonderwijs) en 9 (industrie, innovatie en infrastructuur). Steeds vaker bevatten leenvoorwaarden concrete afspraken over duurzaamheidsdoelstellingen. Om bedrijven hierin te stimuleren bieden de beheerders korting op de rentelast.

Beursgenoteerd onroerend goed
Het fonds gebruikt een benchmark waarbij MVB is geïntegreerd en waarbij belegd wordt in bedrijven met de hoogste ESG-rating. De ESG-rating is gebaseerd op de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB)[26] Real Estate Assessment rating (GRESB REA rating) en, indien deze niet beschikbaar is, de ESG Vector Score[27].

Bovendien wordt meer belegd in bedrijven die (positief) bijdragen aan de door het fonds gestelde doelstellingen en het gekozen thema Klimaat, onder andere door de beheersing van klimaatrisico. De CO2-uitstoot is in deze benchmark 30% tot 50% lager dan het universum en er wordt via een optimalisatie met beheersing van traditionele risico's rekening gehouden met de klimaatplannen en -risico's van de bedrijven (vooruitkijkend). De klimaatdata is afkomstig van dataleverancier ISS. Het fonds voldoet echter niet aan de officiële 'best-in-class' definitie welke wordt toegepast.

[25] Direct lending is een (zakelijke) lening zonder tussenkomst van een bank.
[26] GRESB verstrekt informatie over ESG-prestaties en best practices op het gebied van duurzaamheid voor vastgoedbedrijven..
[27] De ESG Vector Score richt zich op belangrijke ESG-gerelateerde bedrijfskwesties die waarschijnlijk een financiële impact zullen hebben op bedrijven en dus op de prestaties van een portefeuille. Het is een methodologie om meer duidelijkheid te krijgen bij het opbouwen en beheren van duurzame portefeuilles.

Niet-beursgenoteerd onroerend goed
De categorie niet-genoteerd onroerend goed leent zich voor toepassing van MVB-beleid en is bij uitstek geschikt om het thema klimaat nader in te vullen aangezien vastgoed een groot deel van de energieconsumptie 'veroorzaakt'. Door middel van isolatie en het aanbrengen van duurzame energiebronnen kan het energieverbruik sterk worden gereduceerd en aangepast. Gezien het illiquide karakter van deze categorie (wat ook uitdagingen met zich meebrengt ten aanzien van de beschikbaarheid van goede ESG-data) en het feit dat het pensioenfonds uitsluitend op indirecte wijze (via beleggingsfondsen) in deze categorie belegt, heeft verwezenlijking van de verduurzaming een langere doorlooptijd in vergelijking met liquide beleggingen zoals aandelen en obligaties. Naast klimaatgerelateerde aspecten is er ook aandacht voor sociale aspecten van MVB, zoals betaalbaar wonen. Dit draagt bij aan een sociaal verantwoorde en gezonde samenleving.

In deze categorie wordt verwacht dat de vermogensbeheerder het Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB) initiatief heeft ondertekend. GRESB hanteert een uitgebreid model met 65 indicatoren dat resulteert in een rating en een 'green star' label:

- De GRESB Rating is een relatieve score van 1 tot 5 sterren, waarbij iedere ster 20% van het universum van vermogensbeheerders vertegenwoordigt (5= beste 20%, 1=slechtste 20%).
- Een Green Star is een absolute score die wordt gegeven indien op de twee hoofdonderwerpen 'management & policy' en 'implementation & measurement' minimaal 50% wordt gescoord.

Flexsecurity streeft naar een GRESB-rating van minimaal 4 sterren bij haar vermogensbeheerders.

Flexsecurity voert via de fiduciaire vermogensbeheerder de dialoog met vermogensbeheerders om inzicht te krijgen in ESG-ontwikkelingen en deze te stimuleren. Daarnaast wordt specifiek meer aandacht gevraagd om klimaatdoelstellingen te concretiseren en hierover te rapporteren. Via de dialoog met vermogensbeheerders en door middel van participantenvergaderingen (en, waar mogelijk, in gespecialiseerde 'advisory committees') is inspraak mogelijk ten aanzien van (MVB-gerelateerde) beleids- en besluitvormingstrajecten.

Hypotheken
Wij vinden het belangrijk om ook via hypotheek beleggingen een positieve bijdrage te leveren aan het klimaat. Dit kan bijvoorbeeld door het aanbieden van duurzaamheidsdepots. Flexsecurity let erop dat deze depots actief worden aangeboden. Ook is het wenselijk als hypotheekbeheerders tools aanbieden aan hun klanten om hen te helpen bij het verduurzamen van hun huis, zoals kosten-baten analyses voor duurzame investeringen en hulp bij het vinden van geschikte aannemers en installateurs.

Een belangrijke methode waarmee de duurzaamheid van een hypotheekbeheerder wordt gemeten is het energielabel van de woningen waaraan de hypotheken zijn gekoppeld. Op dit

moment spreken we via de fiduciair vermogensbeheerder veel met onze hypotheekbeheerders over wat zij kunnen doen op het gebied van duurzaamheid.

Due diligence van duurzaamheidsrisico's
Flexsecurity houdt conform SFDR binnen het gehele beleggingsproces, zoals beschreven in het strategische beleggingsbeleid, rekening met ESG-risico's (of anders gezegd met duurzaamheidsrisico's). Bij iedere stap, van de vaststelling van de risicohouding en uitgangspunten tot monitoring en evaluatie, weegt het fonds de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren mee aan de hand van een ESG-risicoanalyse, ofwel due diligence proces (zoals opgenomen in Bijlage IV).

In dit ESG-due diligence proces identificeert, beschrijft, beoordeelt en prioriteert Flexsecurity per (beleggings-)beslissing in lijn met het OESO-richtsnoer welke duurzaamheidsrisico's relevant zijn. In de beoordeling, prioritering en vervolgens het nemen van beheersmaatregelen houdt Flexsecurity rekening met de omvang, de aard en de schaal van de activiteiten en de beschikbare beleggingsmogelijkheden en wordt vastgesteld in hoeverre de effecten afwijken (of aansluiten) bij de doelstellingen van het pensioenfonds. De ongunstige effecten, inclusief de vereiste effecten zoals vereist uit SFDR, en de effectiviteit van de beheersmaatregelen (inclusief tolerantiegrenzen) worden gemonitord en geëvalueerd binnen het risicomanagementkader.

Betrokkenheidsbeleid

Actief aandeelhouderschap (stemgedrag)
Flexsecurity heeft uitgangspunten voor de stemactiviteit vastgesteld. Bij deze uitgangspunten staan de MVB-ambitie inclusief langetermijnwaardecreatie centraal. Daarnaast zijn nationale governancecodes en wet- en regelgeving relevant, terwijl in de stemuitgangspunten ook wereldwijde 'best practices' ten aanzien van corporate governance terugkomen. In Bijlage III is het stembeleid verder uitgewerkt.

Flexsecurity brengt haar stemrecht uit volgens het stembeleid van de vermogensbeheerders vanwege de beperkte mogelijkheden om direct invloed uit te oefenen op de door vermogensbeheerders gehanteerde stemrichtlijnen en de toepassing daarvan. Wel toetst Flexsecurity vooraf of de door vermogensbeheerders gehanteerde richtlijnen en uitvoering aansluiten bij de uitgangspunten van het stembeleid van Flexsecurity zelf. Hier wordt in de managerselectie en evaluatie rekening mee gehouden.

Een voorbeeld hiervan zijn de aandelenfondsen waarin Flexsecurity belegt. Een van de vermogensbeheerders in de categorie aandelen ontwikkelde landen stemt namens het pensioenfonds op aandeelhoudersvergaderingen op basis van het duurzame stemprofiel (SRI) van proxy voting adviseur ISS. Dit stemprofiel is in overeenstemming met de uitgangspunten van het stembeleid van het pensioenfonds.

In het MVB-jaarverslag wordt verantwoording afgelegd op de wijze waarop (indirect) is gestemd door het pensioenfonds. Bij de publicatie van de stemresultaten wordt per beleggingsfonds vermeld op hoeveel agendapunten het fonds gestemd heeft, waarbij inzichtelijk is of de stem voor of tegen het voorstel van het management wasOok heeft Flexsecurity de ambitie om in het MVB-jaarverslag (conform SRD II) een toelichting te geven op de belangrijkste stemmingen. Het betreft een toelichting op stemmingen waar tegen het advies van het management is ingegaan.

Actief aandeelhouderschap (engagement)
Het pensioenfonds heeft een engagementbeleid opgesteld, zoals opgenomen in Bijlage IV. Engagement is gericht op het stimuleren van verantwoordelijk gedrag, duurzaamheidspraktijken en goede governance van bedrijven met de intentie om op de lange termijn financiële en/of maatschappelijke waarde te creëren en (duurzaamheids)risico's te verminderen. Het beleid richt zich o.a. op de door het fonds gekozen thema's Klimaat (inclusief biodiversiteit), Gezondheid en Welzijn, Waardig werk en een goede governance. Het beleid is gebaseerd op standaarden en principes die verschillende organisaties hebben ontwikkeld. Voorbeelden zijn de Principles for Responsible Investment (PRI) van de VN, de Eumedion[28] Best Practices voor betrokken aandeelhouderschap, de uitgangspunten van de Global Compact van de VN en de Richtlijnen voor multinationale ondernemingen van de OESO.

[28] Eumedion behartigt de belangen van institutionele beleggers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid.

Het beleid is van toepassing op alle categorieën in de beleggingsportefeuille, zowel in liquide categorieën zoals aandelen, inclusief genoteerd vastgoed en bedrijfsobligaties als illiquide categorieën zoals niet-genoteerd vastgoed. Bij illiquide categorieën is de engagement meer gericht op de vermogensbeheerder ter verbetering van de duurzaamheid van de beleggingen onder hun beheer. Bij direct lending voert het fonds (via de fiduciaire beheerder) een actieve dialoog met de vermogensbeheerders van de direct lending strategieën met als doel een vooruitstrevende MVB-integratie. De vermogensbeheerders hebben zich gecommitteerd aan de wensen van het pensioenfonds. Flexsecurity voert geen dialoog met overheden. De impact hiervan is naar verwachting zeer klein en is daarmee geen effectieve inzet van de engagementcapaciteit. Ook wordt er geen engagement gevoerd in de categorie liquiditeiten. Binnen geldmarktfondsen zijn geen stemrechten op aandeelhoudersvergaderingen en de looptijden van de instrumenten zijn vaak slechts enkele weken tot maanden waardoor engagement niet mogelijk is[29].

Bij voorkeur werkt Flexsecurity samen met andere gelijkgestemde pensioenfondsen en aandeelhouders. Dit vergroot de stem van onze deelnemers en hierdoor kunnen de engagementactiviteiten op een kostenefficiënte manier worden uitgevoerd. Daarnaast heeft het pensioenfonds gezien de beperkte omvang niet voldoende capaciteit om engagement zelf uit te voeren. Om deze redenen heeft Flexsecurity de engagementactiviteiten uitbesteed.

De uitbesteding van de uitvoering van engagement kent drie vormen:

- *Via de fiduciaire vermogensbeheerder met bedrijven*

De fiduciaire vermogensbeheerder gaat namens ons in gesprek met bedrijven over de gekozen thema's (Klimaat (inclusief biodiversiteit), Gezondheid en Welzijn, Waardig werk en een goede governance). Uitvoering door de fiduciaire manager stelt Flexsecurity in staat om invloed uit te oefenen op de engagement onderwerpen en nauwkeurig de voortgang en resultaten van de engagement te volgen. De fiduciaire vermogensbeheer vertegenwoordigt het pensioenfonds in collectieve engagements. De meest relevante zijn de Climate Action 100 (CA100+)[30], Nature Action 100+ (NA100+[31]) en Platform Living Wage Financials (PLWF)[32].

- *Via de fiduciaire vermogensbeheerder met externe vermogensbeheerders*

Daarnaast voert Flexsecurity via de fiduciaire vermogensbeheerder gesprekken met de externe vermogensbeheerders (inclusief beheerders van passieve

[29] Actief aandeelhouderschap bij geldmarktfondsen bestaat vooral uit:
- engagement met banken en emittenten;
- kredietdialoog;
- ESG-integratie in de kredietanalyse;
- uitsluiten of afbouwen van emittenten die niet voldoen aan ESG- of kredieteisen.

[30] Climate Action 100+
[31] Nature Action 100 – Driving greater corporate ambition and action on tackling nature loss and biodiversity decline
[32] www.livingwage.nl

beleggingsfondsoplossingen). In deze vorm van engagement ligt de focus op ESG-integratie. In dit geval wordt gestreefd naar aansluiting van het MVB-beleid van de vermogensbeheerder bij het beleid van het pensioenfonds (incl. engagementbeleid), de implementatie en rapportering door de beheerder.

- *Via externe vermogensbeheerders van beleggingsfondsen met bedrijven*

De externe vermogensbeheerders voeren net als de fiduciaire vermogensbeheerder gesprekken met bedrijven. Flexsecurity heeft deze beheerders de opdracht gegeven namens het pensioenfonds het gesprek aan te gaan met bedrijven waar het pensioenfonds via hen in heeft geïnvesteerd. Het is mogelijk dat het engagementbeleid van een externe beheerder afwijkt van het beleid van het pensioenfonds. Flexsecurity heeft beperkte invloed omdat deze beleggingsoplossingen ook andere participanten kennen en de beheerders ook aandacht hebben voor hun belangen en beleid. De beoordeling van de aansluiting is onderdeel van de managerselectie en -evaluatie.

In het MVB-jaarverslag wordt jaarlijks (conform SRD II) verantwoording afgelegd aan de deelnemers over de engagementactiviteiten.
Voor een aantal bedrijven wordt specifiek de casus en ondernomen stappen toegelicht. Daarbij wordt aangegeven hoe (potentiële) negatieve impact is geïdentificeerd, de dialoog is aangegaan, wat hier de uitkomsten van waren en hoe het pensioenfonds verder toeziet op het nakomen van afspraken met de desbetreffende ondernemingen.

Class actions
In het kader van class-actions zijn de vermogensbeheerders dan wel de fiduciaire vermogensbeheerder gedelegeerd om hier vervolg op te geven. Deze partijen hanteren een beleid dat gericht is op het bieden van herstel en/of verhaal aan benadeelden, erop gericht is om de governance van de betreffende onderneming te verbeteren en om belangenconflicten te beheersen. Dit wordt vastgesteld bij de managerselectie.

Positieve impact

Positieve impact is primair gericht op maatschappelijke verbetering (impact-beleggen). Mogelijkheden voor impact-beleggen worden meegenomen in het huidige managerselectie-, monitoring- en evaluatieproces van Flexsecurity. Per proces beoordeelt Flexsecurity de toepasbaarheid en geschiktheid voor het fonds.

Flexsecurity geeft momenteel via groene obligaties uitvoering aan beleggen met positieve impact. Bij de selectie van nieuwe beleggingsfondsen zal het pensioenfonds opnieuw de afweging maken of impact beleggen ook bij die nieuwe beleggingsfondsen wordt toegepast. Bij deze afweging zullen naast ESG ook het verwacht rendement, risico (o.a. concentratierisico en tracking error) en kosten een belangrijke rol spelen.

Inzet van 'groene obligaties'
Flexsecurity belegt binnen het staatsobligatiemandaat in groene staatsobligaties. De ambitie is om 20% of meer van staatsobligatiemandaat te alloceren naar groene obligaties.

Uitgangspunt hierbij is dat de risico/rendementsverhouding minimaal gelijkwaardig moet zijn aan die van 'reguliere' staatsobligaties. Door te beleggen in groene obligaties levert het pensioenfonds een bijdrage aan de (her)financiering van duurzame projecten. Dit sluit aan bij het gekozen thema Klimaat.

Overzicht gebruik van instrumenten per beleggingscategorie

Categorie	Screening	Uitsluiting	Best-in-class	Betrokkenheidsbeleid		Impact beleggen
				Stemmen	Dialoog	
Aandelen	✓	✓	✓[33]	✓	✓	X
Euro Staatsobligaties / LDI	✓*	✓	X	Nvt	X	✓[34]
Bedrijfsobligaties	✓	✓	✓	Nvt	✓	X
Nederlandse hypotheken	✓**	Nvt	Nvt	Nvt	✓	X
Onderhandse leningen (direct lending)	✓***	✓	X [35]	Nvt	X	X
Genoteerd onroerend goed	✓	✓	X [36]	✓	✓	X
Niet-genoteerd onroerend goed	X	Nvt	X [37]	Nvt	X	X
Liquiditeiten/geldmarktfondsen	X	✓	X	Nvt	Nvt[38]	Nvt

* Betreft sanctiescreening en Co2
** Betreft o.a. CO2 per hypotheek
*** Vanwege het onderhandse karakter is er geen informatie beschikbaar bij ESG-dataproviders. Dit betekent dat de leningen niet gescreend kunnen worden op de standaard criteria van Flexsecurity. De screening is vanwege duidelijke voorwaarden onderdeel van de kredietanalyse bij de totstandkoming van de leningen. Vermogensbeheerders leggen hier verantwoording over af aan de fiduciaire beheerder van het fonds.

De categorie Emerging Market Debt is uitgesloten in verband met te hoge ESG-risico's. Meer details zijn opgenomen in de investment case Emerging Market Debt.

[33] Een gedeelte binnen de aandelenportefeuille is belegd door middel van de best-in-class aanpak
[34] Een gedeelte wordt belegd door middel van groene (staats)obligaties
[35] Er wordt wel een vorm van 'best-in-class' beleggen toegepast voor zover best-in-class mogelijk is bij illiquide beleggingen.
[36] Uitgebreide vorm van ESG-integratie wordt toegepast, maar het fonds voldoet niet aan de officiële 'best-in-class' definitie welke wordt toegepast.
[37] Er wordt enkel in fondsen die bovengemiddeld score in het GRESB onderzoek. Een vorm van 'best-in-class' beleggen voor zover best-in-class mogelijk is bij illiquide beleggingen.
[38] Actief aandeelhouderschap bij geldmarktfondsen bestaat vooral uit:

- engagement met banken en emittenten;
- kredietdialoog;
- ESG-integratie in de kredietanalyse;
- uitsluiten of afbouwen van emittenten die niet voldoen aan ESG- of kredieteisen.

9. Rapportage, evaluatie en meerjarenplan MVB

De fiduciaire vermogensbeheerder draagt zorg voor de uitvoering van het MVB-beleid en rapporteert op kwartaalbasis over de uitsluitingen[39], het aandeel groene obligaties in het staatsobligatiemandaat en de CO2-emissies (inclusief vergelijking met de Paris Aligned Benchmark) [40]aan het bestuur. Daarnaast geeft de fiduciaire vermogensbeheerder elk kwartaal een update van het MVB-beleid van elke manager.

MVB-jaarverslag

Flexsecurity rapporteert jaarlijks over de realisatie van het MVB-beleid in een apart MVB-jaarverslag dat voor alle belanghebbenden op de website beschikbaar is. Daarin rapporteert het pensioenfonds in principe over onderstaande onderwerpen. Daarbij kan Flexsecurity echter de afweging maken welke onderdelen het meest relevant zijn voor de deelnemer om het verslag overzichtelijk en toegankelijk te houden.

Wetgeving
Er wordt in lijn met de Pensioenwet beschreven op welke de manier Flexsecurity rekening houdt met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Daarbij wordt ook een toelichting gegeven op de overwegingen hierbij.

Ook IORP II en SFDR vereisen dat het pensioenfonds met haar deelnemers (en toekomstige deelnemers) communiceert over de wijze waarop in het beleggingsbeleid rekening gehouden wordt met ESG-factoren en duurzaamheidsrisico's. Dit doet het fonds in het MVB-beleid, maar ook in het (MVB-)jaarverslag.

Verder vereist de SRD II-richtlijn openbaarmaking van elementen uit de overeenkomst met de (fiduciaire) vermogensbeheerder. Voorbeelden van elementen zijn de afspraken met de vermogensbeheerder en de methode en tijdshorizon waarop de vermogensbeheerders worden geëvalueerd. Al deze inzichten worden ook jaarlijks verschaft in het MVB-jaarverslag.

Uitsluitingen
De uitsluitingslijst wordt op de website van Flexsecurity weergegeven.

[39] Met uitzondering van uitsluiting als gevolg van niet succesvolle engagement
[40] Benchmark met een emissie in lijn met het klimaatakkoord van Parijs.

Best-in-class & due dilligence
De effecten van de best-in-class aanpak van managers en de uitkomsten van de due dilligence worden weergegeven in het MVB-jaarverslag.

Stemmen
Er wordt verantwoording afgelegd op de wijze waarop (indirect) is gestemd door het pensioenfonds. Bij de publicatie van de stemresultaten wordt per beleggingsfonds vermeld op hoeveel agendapunten het fonds gestemd heeft, waarbij inzichtelijk is of de stem voor of tegen[41] het voorstel van het management was Ook heeft Flexsecurity de ambitie om in het MVB-jaarverslag (conform SRD II) een toelichting te geven op de belangrijkste stemmingen.

Engagement
Er wordt (conform SRD II) inzicht in de uitvoering van het aangaan van de dialoog met bedrijven en externe vermogensbeheerders geboden.
Voor een aantal bedrijven wordt specifiek de casus en ondernomen stappen toegelicht. Daarbij wordt aangegeven hoe (potentiële) negatieve impact is, geïdentificeerd, de dialoog is aangegaan, wat hier de uitkomsten van waren en hoe het pensioenfonds verder toeziet op het nakomen van afspraken met de desbetreffende ondernemingen

Thema's/impact
Er wordt inzicht verschaft in de ontwikkelingen op het gebied van de verschillende gekozen thema's (SDG's) en de impact beleggingen. Bij het thema klimaat wordt bijvoorbeeld de CO2-voetafdruk van de huidige beleggingen inzichtelijk gemaakt. Bij de S en de G worden bijvoorbeeld ter illustratie specifieke engagementtrajecten opgenomen.

Evaluatie MVB-beleid

Het bestuur gebruikt het MVB-jaarverslag voor het vaststellen en verantwoorden in hoeverre de gestelde ambities op MVB-gebied zijn gerealiseerd en welke aanpassingen er eventueel nodig zijn. Daarbij worden ook de (komende) wijzigingen in wet- en regelgeving in acht genomen. Eens in de drie jaar wordt het MVB-beleid zelf geëvalueerd.

[41] Daarbij wordt een toelichting gegeven op de stemmingen waar tegen het advies van het management is ingegaan

Meerjarenplan MVB

Naast de aspecten die afkomstig zijn uit de evaluatie op basis van het MVB-jaarverslag heeft Flexsecurity het volgende meerjarenplan voor maatschappelijk verantwoord beleggen:

- Flexsecurity wil de komende jaren onderzoeken of alle vermogensbeheerders door middel van engagement, dan wel door vervanging van de beheerders, minimaal kunnen voldoen aan SFDR artikel 8.
- Flexsecurity heeft de ambitie om het aandeel groene obligaties in het staatsobligatiemandaat op te hogen (met inachtneming van de daarvoor opgenomen voorwaarden in de paragraaf impact beleggen en de nieuwe eisen die aan groene obligaties worden gesteld).
- Flexsecurity wil de MVB-ambitie met betrekking tot onroerend goed verder vormgeven door middel van engagement met de vastgoedbeheerders.
- Bij het selecteren van nieuwe managers, zal Flexsecurity overwegen meer best-in-class en/of impactbeleggingen op te nemen indien er passende oplossingen beschikbaar zijn die passen binnen het beleggingsbeleid, dan wel de MVB-missie en -overtuigingen van het fonds.
- Flexsecurity wil onderzoeken of het thema biodiversiteit past binnen het MVB-beleid van het fonds en of er uitvoeringsmogelijkheden zijn om dit thema verder vorm te geven, aangezien biodiversiteit steeds meer maatschappelijke aandacht krijgt.

10. Communicatie over MVB

Een belangrijk onderdeel van maatschappelijk verantwoord beleggen is het verantwoording afleggen over de uitvoering van het MVB-beleid. Het bestuur vindt een hoge mate van transparantie belangrijk en ziet de manier waarop het over MVB met haar stakeholders communiceert als onderdeel van het MVB-beleid.

Over de uitvoering van het MVB-beleid wordt door Flexsecurity met de (toekomstige) deelnemers van het pensioenfonds gecommuniceerd door middel van publicaties op de website en digitale nieuws- en welkomstbrieven. Het MVB-beleid wordt samen met documenten waarin verantwoording wordt afgelegd gepubliceerd op de website, zoals bijvoorbeeld het jaarverslag met daarin een toelichting op het MVB-beleid en het MVB-jaarverslag[42].

In het kader van SFDR is de precontractuele informatie die specifiek bedoeld is voor toekomstige deelnemers op de website te vinden, waarmee deze informatie voor iedereen toegankelijk is. Ook staat de verplichte SFDR Annex I op de website samen met het beloningsbeleid van het pensioenfonds.

[42] In het vorige hoofdstuk is toegelicht welke elementen in het MVB-jaarverslag worden opgenomen.

Bijlage I: Maatschappelijk kader

Van Flexsecurity wordt verwacht een bijdrage te leveren aan een duurzame samenleving en daar transparant verantwoording over af te leggen. Deze bijlage beschrijft het maatschappelijk kader dat bestaat uit wet- en regelgeving, standaarden en initiatieven waar Flexsecurity zich aan heeft gecommitteerd.

Wet- en regelgeving

Pensioenwet en Corporate Governance Code
Flexsecurity beschrijft jaarlijks in lijn met de Pensioenwet de manier waarop het pensioenfonds rekening houdt met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Daarbij wordt ook een toelichting gegeven op de overwegingen. Dit inzicht wordt door Flexsecurity jaarlijks verschaft in het MVB-jaarverslag.

IORP II, SRD II en Corporate Governance Code Pensioenfondsen
IORP II verplicht dat Flexsecurity een eigen risico beoordeling (ERB) uitvoert. Dit is een integrale analyse en beoordeling van de risico's waaraan Flexsecurity nu wordt blootgesteld of in de toekomst kan worden blootgesteld; en van de effectiviteit van het risicobeheer en de beheersmaatregelen. Flexsecurity weegt in lijn met IORP II klimaatrisico’s mee in het beleggingsbeleid. Daarnaast communiceert het fonds over MVB naar zijn deelnemers met het MVB-jaarverslag en brengt het bestaande en opkomende maatschappelijke risico’s in kaart.

De SRD II-richtlijn (shareholder rights directive) en Corporate Governance Code Pensioenfondsen vereisen een betrokkenheidsbeleid (stemmen en dialoog) en verantwoording over de uitvoering hiervan. Voor mandaten geldt dat er op kwartaalbasis een online publicatie van het stemverslag op de website moet staan. Bij beleggingen door middel van beleggingsfondsen is per kwartaal het stemverslag op de website van de fondsbeheerder te vinden. De Code Pensioenfondsen is onderdeel van ons MVB-beleid. Daarin is opgenomen dat het pensioenfonds aan de hand van stemgedrag op aandelen en het aangaan van de dialoog met ondernemingen op een maatschappelijke verantwoorde manier invloed als belegger uitoefent. De SRD II richtlijn vereist verder openbaarmaking van elementen uit de overeenkomst met de vermogensbeheerder. Voorbeelden van elementen zijn de afspraken met de vermogensbeheerder en de methode en tijdshorizon waarop de vermogensbeheerders worden geëvalueerd. Al deze inzichten worden jaarlijks verschaft in het MVB-jaarverslag.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), Taxonomie & European Green Bond Standard
SFDR verplicht Flexsecurity informatie te verschaffen over het duurzaamheidsbeleid en transparant te zijn over de uitvoering met als doel de transparantie over duurzaamheid te vergroten. De Taxonomieverordening hangt samen met de SFDR. Financiële producten die

zich onder de SFDR als een 'artikel 8' product kwalificeren en milieukenmerken promoten dan wel zich kwalificeren als een 'artikel 9'-product en aan een milieudoelstelling bijdragen, vallen onder de Taxonomieverordening.
Flexsecurity beschouwt de pensioenregeling als Artikel 8: 'een product dat ESG promoot' en rapporteert over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren (zogenaamde Principle Adverse Impact indicatoren, PAI's) ondanks dat dit niet verplicht is. De keuze voor wel of geen ecologische en sociale doelstellingen en inzicht in de resultaten publiceert Flexsecurity conform standaardtemplates van de wetgever: de precontractuele informatie (Annex II) en periodieke rapportage (Annex I en IV) op de website.

SFDR (en IORP II) vereisen dat Flexsecurity aan haar deelnemers (en toekomstige deelnemers) communiceert over de wijze waarop het beleggingsbeleid rekening houdt met ESG-factoren en duurzaamheidsrisico's. Het MVB-beleid, het jaarverslag met daarin een toelichting op het MVB-beleid en de precontractuele informatie specifiek voor toekomstige deelnemers (SFDR) publiceert het fonds op haar website en is publiek toegankelijk. De publicatie wordt bijgewerkt als het bestuur een nieuw beleid vaststelt of wetgeving dit vereist. Over de uitvoering van beleid wordt met de (toekomstige) deelnemers van het fonds gecommuniceerd door middel van de website en (digitale) nieuws- en welkomstbrieven.

Daarnaast hebben de European Securities and Markets Authority (ESMA) en de European Banking Authority (EBA), in samenwerking met andere belanghebbenden, de European Green Bond Standard opgesteld. Dit raamwerk treedt naar verwachting eind 2024 in werking. Deze standaard is een set van richtlijnen en criteria die zijn ontwikkeld om de transparantie en betrouwbaarheid van groene obligaties in Europa te bevorderen. Enkele van de belangrijkste criteria van de European Green Bond Standard zijn onder andere: transparantie in de rapportage over de gebruikte gelden, de impact van de gefinancierde projecten op het milieu en de onafhankelijke verificatie van de groene claims. Deze criteria zijn bedoeld om investeerders en andere belanghebbenden in staat te stellen de milieueffecten van groene obligaties beter te beoordelen. Dit is geen verplichting door Flexsecurity, maar het fonds zal hier wel gebruik van gaan maken.

Besluit marktmisbruik Wft en Regeling Toezicht Sanctiewetgeving 1977
Flexsecurity mag uit hoofde van het Besluit marktmisbruik Wft (artikel 21a) niet beleggen in ondernemingen die zich bezighouden met de productie, verkoop of distributie van clustermunitie. Bij gebruik van indexfondsen en extern beheerde beleggingsinstellingen geldt een wettelijk verbod indien 5% wordt overschreden. Flexsecurity heeft deze instrumenten opgenomen in de uitsluitingslijst en voert actief beleid op de naleving. Daarnaast moet Flexsecurity voldoen aan de regels van de Regeling Toezicht Sanctiewetgeving 1977 om terrorismefinanciering tegen te gaan. Dit monitort de fiduciaire beheerder voor het pensioenfonds, een specifieke rapportage hierover is in ontwikkeling bij de fiduciaire beheerder.

Standaarden en initiatieven

OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights
Flexsecurity onderschrijft de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Daarbij gebruikt het pensioenfonds het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers als leidraad. Flexsecurity verwacht eveneens van de fiduciaire vermogensbeheerder, ESG-dienstverleners en/of vermogensbeheerders en van ondernemingen waarin wij beleggen dat zij conform deze internationale standaarden handelen en dit publiekelijk kenbaar maken.

Klimaatakkoord
Het klimaatakkoord is gesloten om maatregelen te treffen om de opwarming van de aarde tot 2°C te beperken, en liefst de 1,5°C niet te overschrijden. Door middel van een deel van de beleggingen in de aandelenportefeuille ondersteunt Flexsecurity de doelstellingen om de uitstoot van de schadelijke broeikasgassen wereldwijd terug te dringen. Hierover wordt elk kwartaal gerapporteerd door de fiduciaire beheerder, net als ten aanzien van de klimaatgerelateerde uitsluitingen.

UN Principles of Responsible Investment (UNPRI) en Sustainable Development Goals (SDG's)
Flexsecurity sluit zich aan bij diverse internationale standaarden op het gebied van verantwoord ondernemen en verantwoord beleggen. Flexsecurity vindt het belangrijk dat zijn vermogensbeheerders handelen in lijn met de United Nations Principles of Responsible Investment (UNPRI) en de United Nations Global Compact en internationale verdragen op het gebied van mensenrechten of klimaat niet schenden. Gezien de omvang van het fonds heeft Flexsecurity de standaard zelf niet onderschreven, maar belegt ze enkel door middel van (fiduciaire) vermogensbeheerders die deze standaarden wel hebben onderschreven.

Daarnaast gebruikt Flexsecurity de United Nations Sustainable Development Goals (SDG's) om gericht doelstellingen te formuleren voor de manier waarop Flexsecurity een positieve bijdrage wenst te leveren aan de maatschappij. Deze SDG's reflecteren een ontwikkelingsagenda van 17 doelen (thema's) die de wereld in 2030 tot een betere plek moeten maken. Deze doelen gaan over o.a. armoedebestrijding, toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, duurzame energie en klimaatverandering. In het MVB-beleid van het fonds is opgenomen aan welke doelen Flexsecurity extra aandacht geeft.

Bijlage II

Onderstaand zijn de uitslagen van het ESG deelnemersonderzoek juli 2023 weergegeven:

Welk maatschappelijk verantwoord onderwerp vind je het belangrijkst?

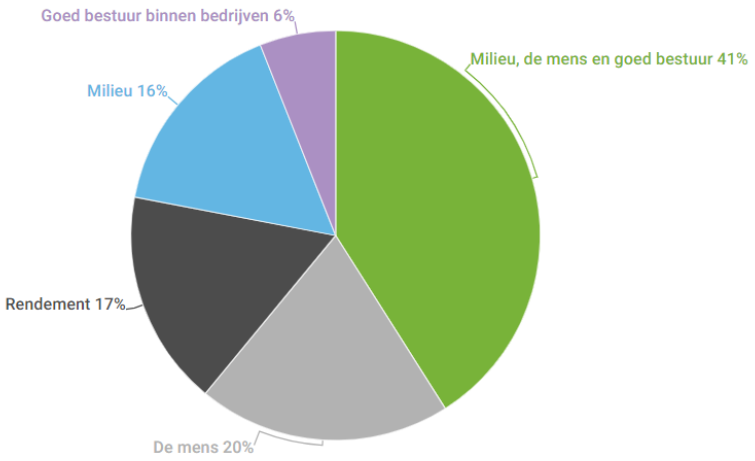

Mag een MVB-beleid leiden tot een lager pensioen?

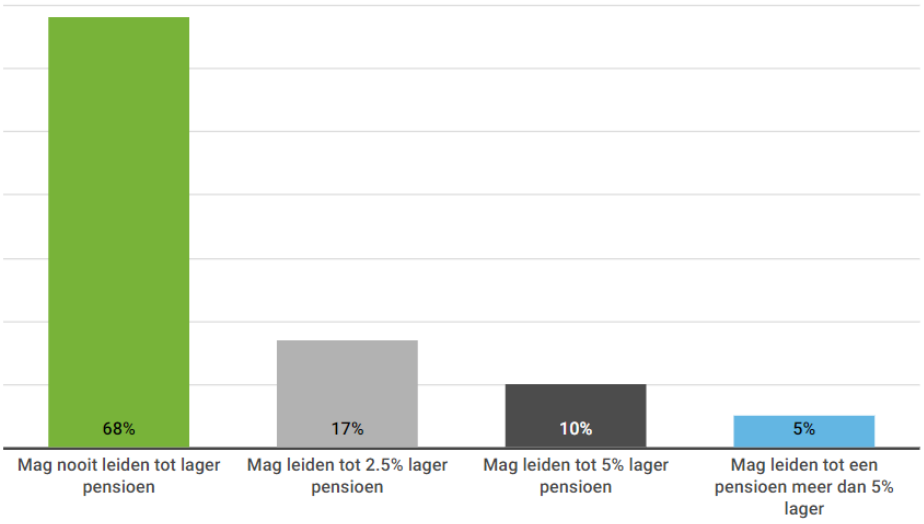

Voor welke duurzame ontwikkelingsdoelen zou jij kiezen?

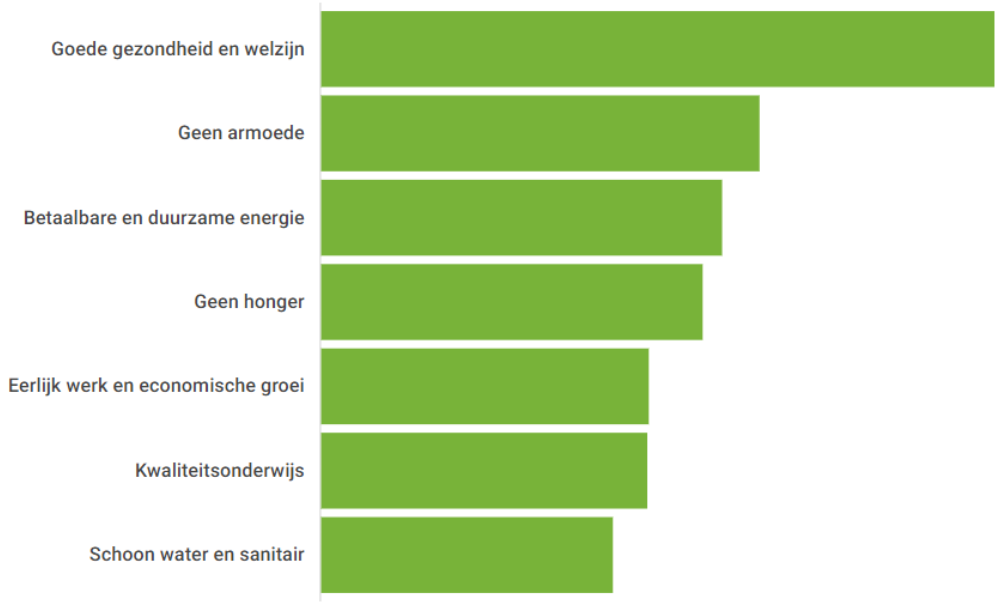

Hoe moet Flexsecurity zijn invloed uitoefenen?

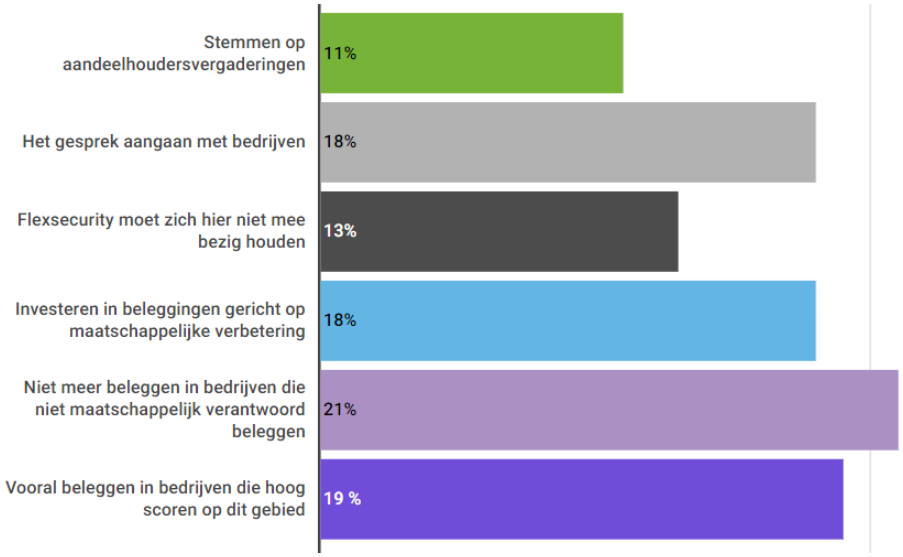

Bijlage III: Stembeleid

Flexsecurity heeft uitgangspunten voor de stemactiviteit vastgesteld. Bij deze uitgangspunten – ook wel bekend als proxy voting principes - staan de MVB-ambitie inclusief langetermijnwaardecreatie centraal. Daarnaast zijn nationale governancecodes en wet- en regelgeving relevant, terwijl in de stemuitgangspunten ook wereldwijde 'best practices' ten aanzien van corporate governance terugkomen.

Governance uitgangspunten en langetermijnwaardecreatie
Flexsecurity neemt de volgende zaken in acht om te kunnen beoordelen of beursgenoteerde bedrijven in positieve zin voldoen aan criteria ten aanzien van corporate governance, beloning van bestuurders en bedrijfsstructuur:

- Onafhankelijkheid van de accountant en geloofwaardigheid van de accountantsverklaring.
- Integriteit, onafhankelijkheid, responsiviteit en diversiteit van het bestuur en haar commissies. Bestuursleden dienen te beschikken over de juiste vaardigheden en expertise, alsmede over voldoende beschikbare tijd om hun taken te kunnen uitvoeren.
- Bestuursbeslissingen dienen geleid te worden door een bedrijfscultuur die duurzaamheid en langetermijnwaardecreatie ondersteunt, en bedrijven dienen hierover verantwoording af te leggen richting aandeelhouders. Dit vertaalt zich in een beloningsbeleid dat past bij deze bedrijfscultuur en transparantie en rapportage over hoe het human capital management hierop aansluit.
- Preventie van overmatige cumulatie van macht (gecombineerde CEO / voorzitterposities)
- Vergoeding aan bestuursleden dient het juiste talent aan te trekken, te behouden en te motiveren. Excessieve vergoedingen dienen zoveel mogelijk beperkt te worden: vergoedingen dienen niet significant af te wijken van industrie- en marktgemiddelden in termen van structuur en niveau. Arbeidsvoorwaarden dienen begrijpelijk en transparant te zijn voor aandeelhouders. Vaste en variabele beloningen moeten in balans zijn. Prestatie-gerelateerde elementen moeten op eenvoudige wijze te kwantificeren zijn. Dit betekent dat ze meetbaar zijn, tijdsgebonden, vooraf vastgelegd en dat ze een directe relatie moeten hebben met de bedrijfsstrategie en operationele resultaten. Bedrijven dienen zoveel mogelijk transparantie te verstrekken over de methodes en onderbouwing die ten grondslag ligt aan (voorgestelde of toegepaste) vergoedingen, en hoe deze zich verhouden tot het salaris van de gemiddelde medewerker.
- Bedrijven waarin geïnvesteerd wordt moeten een passende kapitaalstructuur hebben en beslissingen ten aanzien van kapitaalallocatie moeten formeel beschreven worden in de jaarverslagen. In het geval van een voorgestelde uitgifte van aandelen onderzoeken we de gegrondheid van het voorstel. Voor financieringsactiviteiten die mogelijk grote invloed hebben op de waarde van de onderneming moet de uiteindelijke keuze bij de aandeelhouders liggen.

- Aandeelhouders moeten het recht hebben om te stemmen op belangrijke beslissingen, waaronder benoeming en ontslag van bestuurders, wijzigingen in bestuursdocumentatie zoals statuten, aandeleninkoop, uitgifte van aandelen, plannen voor aandeelhoudersrechten (‘poison pills’), voorstellen die stemrechten wijzigingen en materiële transacties.

Ecologische en sociale uitgangspunten
Flexsecurity neemt de volgende zaken in acht om te kunnen beoordelen of beursgenoteerde bedrijven in positieve zin voldoen aan criteria ten aanzien van ecologische en sociale kwesties:

- Aansluiting bij internationale ESG-richtlijnen en standaarden (waaronder ook de OECD-richtlijnen voor multinationale ondernemingen).
- Vergroting van de lange termijnwaarde voor aandeelhouders en belanghebbenden en het tegelijkertijd op een lijn brengen van de belangen van de onderneming en de maatschappij.
- Aansluiting bij erkende mondiale bestuursorganen die duurzame handelspraktijken bevorderen en pleiten voor milieubeheer, eerlijke arbeidsomstandigheden, diversiteit, inclusie en non-discriminatie (o.a. seksuele voorkeuren, genderidentiteit, afkomst, minderheden), dierenwelzijn en -behandeling in productieprocessen en productie en de bescherming van mensenrechten. Hiertoe behoren internationaal erkende duurzaamheidgerelateerde initiatieven waaronder de Verenigde Naties Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI)[43], de door Verenigde Naties gesteunde Principles for Responsible Investment (PRI)[44], Verenigde Naties Global Compact[45], Global Reporting Initiative (GRI)[46], International Labour Organization Conventions (ILO)[47] en andere. Elk van deze bestuursorganen streeft ernaar om rapportage- en andere activiteiten te bevorderen die aansluiten bij positieve ESG-acties, waardoor financiële risico’s en reputatierisico’s worden beperkt.
- Voorstellen die in het algemeen goed ondernemingsburgerschap bevorderen en waarde op de lange termijn vergroten voor alle belanghebbenden.
- Voorstellen die bijdragen aan liefdadigheidsinstellingen beperken, sturen of beëindigen worden niet ondersteund.
- Aansluiting bij de ambities die zijn vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2 graden.
- Voorstellen die bedrijven stimuleren om informatie te verstrekken over de financiële, fysieke of regelgevingsrisico’s gerelateerd aan klimaatverandering. Daarbij wordt ook gekeken naar hoe ondernemingen deze risico’s identificeren, meten en managen, waaronder klimaatrisico-metingen en programma’s zoals Greenhouse Gas(GHG_-emissiereductie.

[43] https://www.unepfi.org/
[44] https://www.unpri.org/
[45] https://unglobalcompact.org/
[46] https://www.globalreporting.org/
[47] https://www.ilo.org/global/standards/introduction-to-international-labour-standards/conventions-and-recommendations/lang--en/index.htm

- Voorstellen waarin wordt opgeroepen tot transparantie inzake werkplekpraktijken en diversiteit, belastingen, leveringsketens en algemene maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Bijlage IV: Engagementbeleid

Flexsecurity heeft een engagementbeleid opgesteld. Engagement is gericht op het stimuleren van verantwoordelijk gedrag, duurzaamheidspraktijken en goede governance van bedrijven met de intentie om op de lange termijn financiële en/of maatschappelijke waarde te creëren en het verminderen van (duurzaamheids)risico's. Het beleid is gebaseerd op standaarden en principes die verschillende organisaties hebben ontwikkeld. Voorbeelden zijn de Principles for Responsible Investment (PRI) van de VN, de Eumedion Best Practices voor betrokken aandeelhouderschap, de uitgangspunten van de Global Compact van de VN en de Richtlijnen voor multinationale ondernemingen van de OESO.

Thema's die naast het bevorderen van een goede governance aan de orde komen zijn o.a. Klimaat (inclusief biodiversiteit) en Gezondheid & Welzijn, maar ook op Waardig werk is een engagement thema. Onderstaand is ten aanzien van deze thema's nader weergegeven welke factoren per thema aan bod komen.

- ➔ Klimaat; Energietransitie, koolstof - eigen bedrijfsvoering, koolstof - producten en diensten & E&S-impact van producten en diensten.
- ➔ Biodiversiteit; Circulariteit, Voedseltransitie, Materiaaltransitie, Landgebruik en Biodiversiteit, Landgebruik en Biodiversiteit Toeleveringsketen, Emissies, Effluenten en Afval, Grondstoffengebruik & Grondstoffengebruik – Toeleveringsketen.
- ➔ Gezondheid en welzijn; Mensenrechten, productgovernance, toegang tot basisvoorzieningen, gemeenschapsrelaties & gegevensprivacy en -beveiliging.
- ➔ Arbeid; Gezondheid en veiligheid op het werk, mensenrechten – toeleveringsketen & menselijk kapitaal.

Om de impact en slagingskans van onze engagement inspanningen te verbeteren hebben we duidelijke engagementdoelen opgesteld. Onze engagementdoelen zijn onderverdeeld in twee varianten:

- *Engagement voor verandering*: streeft ernaar verandering binnen een bedrijf te realiseren door het opstellen van specifieke doelen en tijdslijnen. De verandering kan betrekking hebben op het beëindigen van negatieve impact, het bieden van herstel en/of verhaal aan benadeelden en het nemen van maatregelen om toekomstige incidenten te voorkomen in combinatie met het vergroten van de transparantie.
- *Engagement voor beleidsbeïnvloeding en samenwerking*: heeft als doel het algehele landschap van (financiële) markten en het algemene niveau van duurzaamheidsprestaties in bepaalde sectoren, markten en geografische gebieden te verbeteren.

Om de voortgang van het engagement te meten worden mijlpalen gebruikt. Elke mijlpaal vertegenwoordigt een prestatie en een stap richting het bereiken van een Specifiek, Meetbaar, Haalbaar, Realistisch en Tijdgebonden (SMART) doel. De vier mijlpalen die worden gehanteerd zijn:

- *Onze bezorgdheid uiten bij het bedrijf:* De kwestie wordt geïdentificeerd en onder de aandacht gebracht bij het managementteam van een bedrijf;
- *Bedrijf erkent de kwestie:* Het management erkent het belang van de aangekaarte kwestie voor het bedrijf en committeert zich aan het oplossen van de kwestie;
- *Bedrijf onderneemt actie met betrekking tot de kwestie:* Het bedrijf heeft een beleid opgesteld om de specifieke kwestie op te lossen;
- *Bedrijf implementeert een beleid (afsluiting van de engagement):* Het bedrijf kan duidelijk bewijs leveren dat het beleid volledig geïmplementeerd is en dat er duidelijke verantwoordelijkheid is vanuit de top om voortdurende implementatie te waarborgen.

Het pensioenfonds streeft ernaar om bij iedere engagement ten minste één mijlpaal in elke zes maanden te bereiken. Als een bedrijf niet bereid is om verder te gaan met de engagement of de totale engagement afhankelijk van de aard langer duurt dan drie tot vijf jaar, kan worden besloten om op de aandeelhoudersvergadering te stemmen tegen het management of voor aandeelhoudersresoluties. In specifieke gevallen, waar het maatschappelijke of financiële risico te groot is, kan worden besloten om afscheid te nemen van de belegging (uitsluiting). Doordat het pensioenfonds reeds uitsluitingen op onder andere de VN Global Compact Fail toepast en deels belegt conform een best-in-class beleid, is het mogelijk dat de positie al wordt afgebouwd voordat de dialoog is afgerond.

Bijlage V: Risicobeheercyclus van duurzaamheidsrisico

Risicobeheer duurzaamheidsrisico

Risicomanagement speelt een belangrijke rol bij de realisatie van de missie en doelstellingen van Flexsecurity. Een duidelijk normatief kader voor risico's ondersteunt consistente en efficiënte besluitvorming, ook voor duurzaamheidsrisico's.

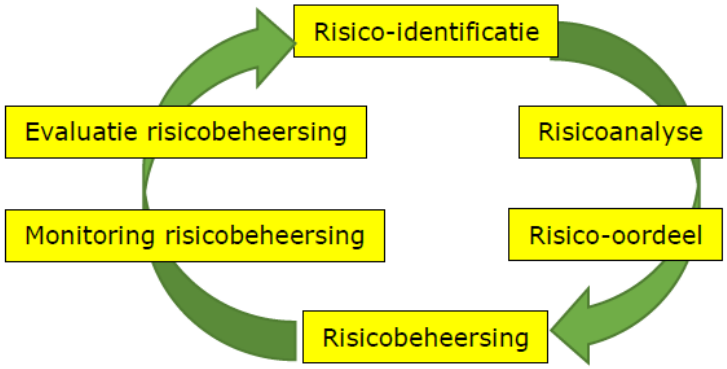

Bron:IRM-beleid SPF 16 april 2021

In deze toelichting geven we in het kader van [Artikel 18 van het Besluit financieel toetsingskader] een toelichting op het risicobeheer van duurzaamheidsrisico's aan de hand van de Good Practice Duurzaamheidsrisico beheer en in lijn met het Integraal Risicomanagement-beleid (IRM) van Flexsecurity. Deze toelichting is onderdeel van het MVB-beleid. In het IRM-beleid staat de inrichting van het risicobeheer in algemene zin beschreven. Na de toelichting volgt in onderstaand document ook de uitwerking van de risicomanagementcyclus: de ESG-due diligence. Deze due diligence biedt naast inzicht in unieke duurzaamheidsrisico's en risicobereidheid ook bewustwording van het speelveld: welke risico's staan al in het MVB-beleid en welke risico's moet worden geadresseerd?

In dit document wordt vanuit een eerstelijns risicoperspectief in tabel 1 een scheiding aangebracht in de bruto materiële risico's die voor Flexsecurity relevant zijn en wel op termijn mogelijk relevant kunnen worden. In deze stap is nog geen rekening gehouden met eventuele beheersmaatregelen die resulteren in een lager en/of niet materieel risico. In tabel 2 worden de beheersmaatregelen van de materiële risico's uitgewerkt inclusief hoe periodieke verantwoording wordt vormgegeven. De belangrijkste duurzaamheidsrisico's worden onderdeel van het MVB-beleid. .

Specificatie van duurzaamheidsrisico

Duurzaamheidsrisico's kunnen negatieve gevolgen hebben die het pensioenfonds beoogt te vermijden of te mitigeren. Het gaat om:

1. ESG risico's Financieel: Beleggingsgerelateerde duurzaamheidsrisico's (zowel Ecologisch, Sociaal als Governance gerelateerd) kunnen tot waardeverlies voor het pensioenfonds (risico deelnemers) leiden. Deze risico's kunnen bedrijfsspecifiek zijn of hele sectoren en landen raken. Het kan daarbij gaan om fysieke risico's, zoals overstromingen, waterschaarste of biodiversiteitsverlies. Het kan ook gaan om transitierisico's als gevolg van overheidsmaatregelen, technologische ontwikkelingen of veranderende consumentenvoorkeuren. Daarnaast impliceert integratie van duurzaamheid segregatie van niet-duurzaam. De dynamiek van dit deel van het beleggingsuniversum heeft geen invloed op het pensioenfonds en 'wordt gemist' (in termen van rendement en risico, zowel positief als negatief). De risicobereidheid voor financieel risico voor deelnemers in het IRM-beleid is Gematigd.

2. Reputatierisico: Het MVB-beleid kan ontoereikend zijn om te voldoen aan de deelnemersvoorkeuren en/of de duurzaamheidsrisico's (zowel op E, S als G gebied) te mitigeren. Het pensioenfonds kan hier door de deelnemers of andere belangenpartijen op worden aangesproken of negatief in het nieuws komen. De risicobereidheid voor reputatierisico in het IRM-beleid is Laag .
3. (Governance- en) Compliancerisico: Het niet of niet tijdig voldoen aan duurzaamheidswetgeving en het eigen MVB-beleid. Het pensioenfonds kan hier door de toezichthouder of interne toezichthouder op worden aangesproken. De risicobereidheid voor (governance- &) compliancerisico in het IRM-beleid is Laag.
4. Operationeel risico: Het gebrek aan data of inadequate processen om duurzaamheidsfactoren of duurzaamheidsrisico's (op E, S en G gebied) te meten en te rapporteren. De risicobereidheid voor operationeel risico in het IRM-beleid is Gematigd.
5. ESG Risico (niet financieel): Het pensioenfonds wil middels haar investeringen een positieve bijdrage leveren aan de maatschappij en het maatschappelijk belang niet schaden . De risicobereidheid voor dit risico is Gematigd.

Veelal is er een samenhang tussen de risico's. Een onderneming die door middel van investeringen maatschappelijke schade toebrengt loopt een groter risico op claims en waardeverlies. Als er sprake is van zowel financiële als maatschappelijke impact spreken we van 'double materiality'. Dergelijke investeringen trekken ook de aandacht van stakeholders, zoals de toezichthouder en deelnemers, wat reputatieschade tot gevolg heeft.

Risicomanagementcyclus van Flexsecurity

Deze toelichting richt zich op duurzaamheidsrisico (E, S en G) in de beleggingsportefeuille of ten aanzien van de feitelijke uitvoering van het MVB-beleid. Eventuele andere risico's gerelateerd aan de bedrijfsvoering van Flexsecurity vallen onder andere beleidskaders zoals het Integriteitsbeleid of Beloningsbeleid.

Voor de beheersing van duurzaamheidsrisico volgt Flexsecurity de risicomanagementcyclus. De stappen van het IRM-beleid zijn:

1. Risico-identificatie en bereidheid
2. Risicoanalyse
3. Risico-oordeel
4. Risicobeheersing
5. Monitoring risicobeheersing
6. Evaluatie risicobeheersing

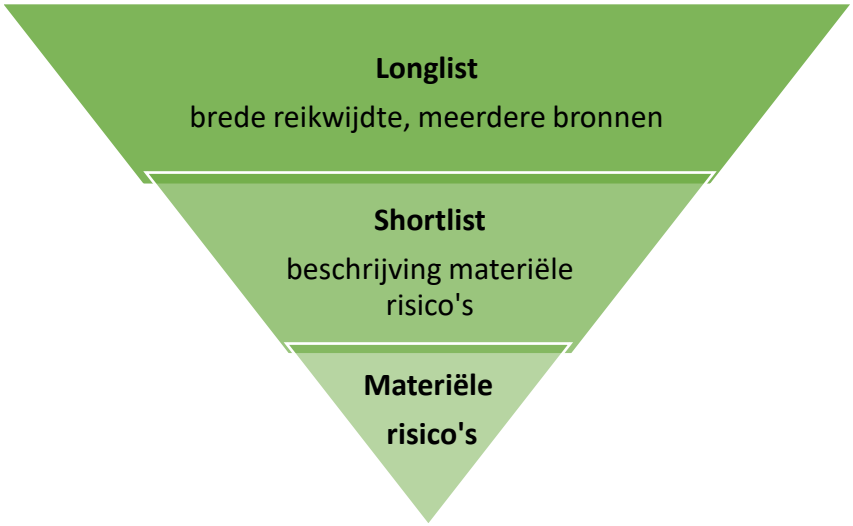

Bij de **risico-identificatie** bepaalt het pensioenfonds wat de grootste duurzaamheidsrisico's zijn en wat de risicobereidheid per risico is. Het pensioenfonds maakt een longlist van alle duurzaamheidsrisico's en maakt in **de analyse** per duurzaamheidsrisico een bruto inschatting hoe het pensioenfonds geraakt kan worden en wat de impact is. De materiële

duurzaamheidsrisico's vormen de shortlist waarvoor het pensioenfonds een risicobereidheid vaststelt. De materialiteit, **het risico-oordeel**, hangt af van de kans, omvang en de mate waarin het risico kan worden gemitigeerd. De long- en shortlist is weergegeven in tabel 1 en 2 van dit document.

Het pensioenfonds beschikt over verschillende manieren om duurzaamheidsrisico's te identificeren waaronder kwantitatieve benaderingen zoals portefeuille-screenings, maar ook kwalitatieve benaderingen zoals het voeren van dialogen met specialisten en belangenpartijen.

Met de werkgever en het Verantwoordingsorgaan wordt gesproken over wat wenselijk is (de doelstellingen) en ook wat niet wenselijk is (duurzaamheidsrisico). Doelstellingen introduceren het risico dat niet aan een doelstelling wordt voldaan. Dit is onderdeel van de stap doelstellingen en uitgangspunten. Duurzaamheidswensen en -risico's kunnen ook naar voren komen uit het periodieke deelnemersonderzoek of de doorlopende monitoring door het pensioenfonds.

Op het moment dat het bruto risico van een duurzaamheidsrisico niet past binnen de risicobereidheid van dit risico zijn er twee mogelijkheden om het risico te **beheersen** ('responses'): 1) het verlagen van de blootstelling en 2) mitigeren van het risico in de implementatie. Er is sprake van risicobeheersing als het netto risico valt binnen de norm, de risicobereidheid. De blootstelling kan worden verlaagd door een strategie- of allocatiewijziging in de beleggingsportefeuille.

In de implementatie beschikt Flexsecurity over instrumenten die duurzaamheidsrisico's mitigeren, waaronder uitsluiting, stemgedrag en dialoog en impact beleggen. Deze vormen en de toepassing per beleggingscategorie zijn nader toegelicht in het MVB-beleid. In tabel 2 is per materieel duurzaamheidsrisico aangegeven welke beheersmaatregel effectief is.

Het pensioenfonds **monitort en rapporteert** (de beheersing van) de duurzaamheidsrisico's aan de hand van de relevante risicokaarten. Het gebruik van KRI's daarbij helpt het pensioenfonds inzicht te krijgen over de ontwikkeling van het risico en geeft inzicht in of de blootstelling van het risico nog binnen de gestelde norm valt. Als dit niet het geval is wordt verder aanscherping van de mitigatie overwogen of de risicomanagementcyclus van het betreffende duurzaamheidsrisico opnieuw doorlopen. Het is ook mogelijk dat de beheersing van een duurzaamheidsrisico leidt tot andere ongewenste effecten, bijvoorbeeld te hoge kosten of een sterk afwijkende portefeuille. Dit kan een reden zijn voor een strategiewijziging.

Naast de monitoring van de duurzaamheidsrisico's **evalueert** het pensioenfonds de inrichting van bovenstaand beschreven managementcyclus. Ontwikkelingen gaan snel, nieuwe databronnen komen beschikbaar en nieuwe inzichten ontstaan. Daarom is het van belang om periodiek te evalueren of de invulling van de (stappen in) cyclus nog voldoet.

Materiële risico's

Tabel 1 en 2 vormen samen de volledige uitwerking van de ESG-risicomanagementcyclus. Flexsecurity heeft een aantal belangrijke (materiële) risico's in kaart gebracht. Ten aanzien van de materiële risico's heeft Flexsecurity specifiek aandacht besteed aan de volgende punten:

1. Of het netto risico geclassificeerd is als (relatief) hoog;
2. Of het netto risico hoger is dan de risicobereidheid van Flexsecurity.

Daarbij is ook rekening gehouden met het gekozen thema's van het pensioenfonds. De conclusie is dat alle netto risico's binnen de risicobereidheid van Flexsecurity vallen.

ESG-due diligence – uitwerking van de risicomanagementcyclus

Toelichting

In een long list worden mogelijke duurzaamheidsrisico's geïnventariseerd. Deze risico's kennen een brede reikwijdte en maken onderdeel uit van verschillende type duurzaamheidsrisico's zoals beschreven in de onderstaande tabel. Voor alle risico's wordt een inschatting gemaakt van de materialiteit op basis van de impact op Flexsecurity. Materiële risico's worden in de short list beoordeeld in samenhang met mitigerende maatregelen en vergeleken met de risicobereidheid.

Type duurzaamheidsrisico	**Toelichting identificatie - globale onderverdeling van duurzaamheidsrisico's**
ESG Risico Financieel	Mogelijk materiële financiële schade voor Flexsecurity door waardeverlies van beleggingen
Reputatie	Ontoereikend beleid of uitvoering, beeldvorming stakeholders en maatschappij
Compliance	Niet voldoen aan wet- en regelgeving, ondertekende convenanten of eigen MVB-doelstellingen en -beleid.
Operationeel	Gebrek aan data of inadequate processen
ESG Risico niet financieel	Negatieve impact op een leefbare wereld.

Tabel 1: Bruto risico-identificatie en risicobereidheid duurzaamheidsrisico's (longlist).

De duurzaamheidsrisico's die in de long list worden onderscheiden zijn gebaseerd op verschillende bronnen, zoals de Eerlijke Geldwijzer (Profundo), informatie van dataleveranciers (MSCI, Sustainalytics, ISS) en wetgeving (SFDR RTS Annex I), en eigen kennis en ervaring. Door ook gebruik te maken van bestaande kaders geeft het overzicht daarmee een volledig beeld. De beschrijving van de impact geeft weer hoe het duurzaamheidsrisico zich manifesteert. De impact op Flexsecurity en de beoordeling van materialiteit (o.b.v. kans en impact) vertaalt dit naar het ingeschatte risico. Voor verschillende risico's wordt al wel rekening gehouden met de mitigatie vanuit de wijze van werken. Hiermee wordt een balans gevonden om niet veel energie te stoppen in de reconstructie van een bruto risico waar dat weinig toegevoegde waarde heeft en het netto risico leidend is.

De beoordeling van de materialiteit is als volgt uitgevoerd:

1. Het risico is materieel indien:
    a. Kans: Een risico doet zich mogelijk voor in de komende 12 maanden (mogelijk tot zeer waarschijnlijke kans).
    b. Impact: De impact is materieel als er een aanzienlijke schade / impact op het realiseren van de doelstelling mogelijk is (gematigd tot maximale impact). In deze due diligence is een impact van 2% op het kapitaal van de deelnemer als uitgangspunt genomen. De impact is afhankelijk van de blootstelling maal de verwachte waardedaling.

Kans x Impact	1.	2.	3.	4.	5.
1.	Laag	Laag	Laag	Laag	Gematigd
2.	Laag	Laag	Gematigd	Gematigd	Hoog
3.	Laag	Gematigd	Hoog	Hoog	Zeer hoog
4.	Laag	Gematigd	Hoog	Zeer hoog	Zeer hoog
5.	Gematigd	Hoog	Zeer hoog	Zeer hoog	Zeer hoog

Type duurzaamheidsrisico	Duurzaamheidsrisico	Onderdeel van MVB-beleid	Beschrijving impact	Impact op Flexsecurity (hoe raakt dit het pensioenfonds?)	Beoordeling materialiteit (longlist naar shortlist)	Indicatie risicobereidheid vanuit de eerste lijn (Laag / Gematigd / Hoog / Zeer hoog)
ESG risico Financieel	Alternatieve kosten van duurzaamheid ('opportunity loss')	Ja	Integratie van duurzaamheid impliceert segregatie van niet-duurzaam.	De dynamiek van dit deel van het beleggingsuniversum heeft geen invloed op het pensioenfonds en 'wordt gemist' (in termen van rendement en risico, zowel positief als negatief).	Materieel, beleid en risicobeheer is onderdeel van ESG-risico in IRM/MVB-beleid	**Gematigd** risicobereidheid ten aanzien van het ontbreken van beleid ten aanzien van financiële duurzaamheidsrisico's. De wet- en regelgeving ontwikkelt zich snel. Landen en bedrijven krijgen de tijd hun duurzaamheidsstrategie te concretiseren.
	Klimaat – transitie	Ja	Gevolg van de overgang naar een klimaatneutrale economie (bijv. door wet- en regelgeving, hogere eisen van consumenten) (korte en middellange termijn).	Impact op iedere beleggingscategorie waarvoor een (passende) klimaatstrategie ontbreekt en materiële blootstelling van de onderliggende beleggingen naar klimaattransitie bestaat, bijvoorbeeld naar de beprijzing van CO2-uitstoot. Daarnaast is er een verhoogd risico in sectoren betrokken bij de productie van fossiele brandstoffen of beschikken over fossiele brandstofreserves (stranded assets).	Materieel, hoog financieel risico Deze financiële risico's worden geaggregeerd op de shortlist naar 'ESG-stranded assets' vanwege een grote gemene deler: alle geïdentificeerde duurzaamheidsrisico's kunnen financiële impact ondervinden als gevolg van stranded assets.	
	Klimaat – fysiek	Ja	Schade-effecten als gevolg van een stijging extreme weersomstandigheden, een gevolg van de klimaatverandering (lange termijn).	Schade aan eigendom en activa, in mindere mate bedrijfsvoering en kredietwaardigheid. Daarmee van toepassing op de hele portefeuille. Wel sprake van hoog risicogebieden. O.a. overstromingen aan de kust, natuurbranden bij bossen, droogte in de landbouw en stormen bij een warmer klimaat.		
	Biodiversiteitsverlies	Advies, onderzoeken zodra er goede mogelijkheden zijn ontwikkeld	Verlies van biodiversiteit brengt de vernietiging van leefgebieden, het verlies van de functies van ecosystemen, de bedreiging van de voedselvoorziening, en het verdwijnen van geneeskrachtige planten en bedreigde diersoorten met zich mee.	Biodiversiteitsverlies is een milieuprobleem in iedere beleggingscategorie en kan leiden tot substantiële waardedaling van de beleggingen.		
	Beleggen in bedrijven met onvoldoende governance	Ja	Inadequate wijze van besturen, gedragscode, risicomanagement en toezicht kunnen leiden tot benadeling van aandeelhouders.	Een goede governance is belangrijk voor langetermijnwaardecreatie en van toepassing op ieder bedrijf in de portefeuille.		
	Beleggen in bedrijven met onvoldoende sociale (toekomstbestendige) bedrijfsvoering	Ja	Inadequate sociale bedrijfsvoering, onvoldoende aandacht voor sociale vraagstukken bij stakeholders en maatschappelijke verantwoordelijkheid.	Een sociale bedrijfsvoering is belangrijk voor langetermijnwaardecreatie en van toepassing op ieder bedrijf in de portefeuille.		
Reputatie	Schending mensenrechten	Ja	Betrokkenheid bij de schending van het recht op leven in vrijheid en vrijheid van meningsuiting is controversieel.	Ieder bedrijf of land kan deze rechten schenden. Betrokkenheid van Flexsecurity is via de beleggingen mogelijk in iedere beleggingscategorie en leidt tot significant reputatierisico.	Materieel, belangrijke kernwaarden van de maatschappij	**Lage** risicobereidheid. Het pensioenfonds onderschrijft de UN Guiding Principles for Business and Human Rights en OESO-richtlijnen. Ondernemingen en landen die deze principes ernstig en structureel schenden passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
	Veilige fysieke werkomstandigheden	Ja	Bedrijven zijn verantwoordelijk voor het creëren van een veilige fysieke werkomgeving. Het ontbreken van adequate beleid kan leiden tot meer bedrijfsongelukken.	Bedrijfsongevallen komen voor in alle beleggingscategorieën. Betrokkenheid van Flexsecurity kan leiden tot reputatierisico.	Materieel, belangrijke kernwaarden maatschappij	**Lage** risicobereidheid. Het pensioenfonds onderschrijft de UN Guiding Principles for Business and Human Rights en OESO-richtlijnen. Ondernemingen en landen die deze principes ernstig en structureel schenden passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
	Betrokkenheid bij kinderarbeid en gedwongen arbeid	Ja	Kinderarbeid berooft kinderen van hun kindertijd en hun recht op scholing.	Betrokkenheid van Flexsecurity is voornamelijk relevant in de categorie opkomende markten en kan leiden tot significant reputatierisico.	Materieel, belangrijke kernwaarden maatschappij	**Lage** risicobereidheid. Het pensioenfonds onderschrijft de UN Guiding Principles for Business and Human Rights en OESO-richtlijnen.

Type duurzaamheidsrisico	Duurzaamheidsrisico	Onderdeel van MVB-beleid	Beschrijving impact	Impact op Flexsecurity (hoe raakt dit het pensioenfonds?)	Beoordeling materialiteit (longlist naar shortlist)	Indicatie risicobereidheid vanuit de eerste lijn (Laag / Gematigd / Hoog / Zeer hoog)
			Daarnaast schaadt het ook de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de kinderen.			Ondernemingen en landen die deze principes ernstig en structureel schenden passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
	Discriminatie en diversiteit	Ja	Verscheidenheid op de werkvloer met een gelijke behandeling van mensen ongeacht geslacht en afkomst.	Betrokkenheid van Flexsecurity is mogelijk in alle categorieën. De impact is sterk gerelateerd aan veranderende maatschappelijke opvattingen over dit onderwerp.	Materieel, belangrijke kernwaarden maatschappij	**Lage** risicobereidheid. Het pensioenfonds onderschrijft de UN Guiding Principles for Business and Human Rights en OESO-richtlijnen. Ondernemingen en landen die deze principes ernstig en structureel schenden passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
	Excessief beloningsbeleid, hoge prestatiebeloningen	Ja	Een excessief (of niet transparant) beloningsbeleid draagt niet bij aan langetermijnwaardecreatie en is controversieel.	Het risico van een excessief beloningsbeleid is van toepassing op de categorieën aandelen, OG en vastrentende waarden, op de beloning van de vermogensbeheerders door Flexsecurity (voornamelijk niet-genoteerde beleggingen) en de beloning van Flexsecurity. Bij het stemmen op aandeelhoudervergaderingen geeft Flexsecurity aandacht aan de passendheid van beloningen. Voor haar vermogensbeheerders hanteert Flexsecurity strenge implementatiecriteria en contractafspraken. Flexsecurity zelf hanteert geen prestatiebeloning. De vaste vergoeding is marktconform.	Materieel, belangrijke kernwaarden van het pensioenfonds	**Gematigd** risicobereidheid ten aanzien van een excessief beloningsbeleid.
	Betrokkenheid controversiële wapens	Ja	Betrokkenheid bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van controversiële wapens is wettelijk verboden of in strijd met internationale verdragen en conventies (controversieel)	Betrokkenheid van Flexsecurity is voornamelijk relevant in de categorieën aandelen en vastrentende waarden en leidt tot een significant reputatierisico.	Materieel, wettelijk verplicht en gerelateerd aan MVB-doelstellingen	**Lage** risicobereidheid ten aanzien van beleggingen gerelateerd aan controversiële wapens. Bedrijven betrokken bij controversiële wapens passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
	Betrokkenheid conventionele wapens	Nee	Gebruik van wapens veroorzaakt onnodig leed bij burgers	Betrokkenheid van Flexsecurity is mogelijk in de categorieën aandelen en vastrentende waarden. Slechts een aantal bedrijven zijn onderdeel van het beleggingsuniversum	Niet materieel	-
	Betrokkenheid tabak	Ja	Betrokkenheid is controversieel. Roken brengt ernstige schade toe aan de gezondheid. Er is geen veilige mate van gebruik.	Betrokkenheid van Flexsecurity is voornamelijk mogelijk in de categorieën aandelen en vastrentende waarden en leidt tot een significant reputatierisico.	Materieel, hoog gezondheidsrisico	**Lage** risicobereidheid ten aanzien van beleggingen gerelateerd aan de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten. Bedrijven betrokken bij tabak passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
	Betrokkenheid alcohol	Nee	Regelmatig alcoholgebruik is verslavend en overmatig gebruik brengt ernstige schade toe aan de gezondheid.	Betrokkenheid van Flexsecurity is mogelijk in de categorieën aandelen en vastrentende waarden. Slechts een aantal bedrijven zijn onderdeel van het beleggingsuniversum	Niet materieel	-
	Betrokkenheid gokken	Nee	Gokken is verslavend en brengt schade toe aan de financiële-, mentale- en/of fysieke gezondheid.	Betrokkenheid van Flexsecurity is mogelijk in de categorieën aandelen en vastrentende waarden. Slechts een aantal gokbedrijven zijn onderdeel van het beleggingsuniversum van Flexsecurity.	Niet materieel	-
	Betrokkenheid adult entertainment	Nee	Verschillende culturen beoordelen adult entertainment als een omstreden onderwerp. Daarnaast is een aantal bedrijven in deze sector in het verleden in aanraking geweest met geweld en gedwongen prostitutie.	Betrokkenheid van Flexsecurity is mogelijk in de categorieën aandelen en vastrentende waarden. Slechts een aantal bedrijven zijn onderdeel van het beleggingsuniversum van Flexsecurity.	Niet materieel	-
	Betrokkenheid belastingontduiking bedrijven en beleggingsfondsen	Nee	Bedrijven en beleggingsfondsen kunnen door het gebruik van complexe internationale structuren belasting ontduiken.	Ieder bedrijf kan belasting ontduiken. Betrokkenheid van Flexsecurity is mogelijk in iedere beleggingscategorie en leidt tot significant reputatierisico. Flexsecurity identificeert echter	Niet materieel	-

Type duurzaamheidsrisico	Duurzaamheidsrisico	Onderdeel van MVB-beleid	Beschrijving impact	Impact op Flexsecurity (hoe raakt dit het pensioenfonds?)	Beoordeling materialiteit (longlist naar shortlist)	Indicatie risicobereidheid vanuit de eerste lijn (Laag / Gematigd / Hoog / Zeer hoog)
				bijna geen bedrijven in de portefeuille op basis van de screening op belasting controverses. Verder is het risico bij direct aangekochte beleggingsfondsen beperkt doordat conform beleid er zoveel in nationaal en internationaal bekende structuren wordt geïnvesteerd.		
	Betrokkenheid corrupte bedrijven en landen	Ja	Bedrijven en landen kunnen misbruik maken van toegekende bevoegdheden of macht voor persoonlijk gewin wat kan leiden tot benadeling van maatschappij en aandeelhouders.	Ieder bedrijf of land kan in principe corrupt zijn. Betrokkenheid van Flexsecurity is mogelijk in iedere beleggingscategorie (met name in opkomende landen) en leidt tot significant reputatierisico. Impact is echter beperkt doordat Flexsecurity de allocatie naar opkomende landen laag houdt (mede om deze reden zoals benoemd in het MVB-beleid).	Materieel, belangrijke kernwaarden maatschappij	**Lage** risicobereidheid. Het pensioenfonds onderschrijft de UN Guiding Principles en OESO-richtlijnen. Ondernemingen en landen die deze principes ernstig en structureel schenden passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
	Betrokken bij handel in levende genetisch gemodificeerde organismen	Nee	GMO kan leiden tot biodiversiteitsverlies of schadelijk zijn voor de gezondheid.	Betrokkenheid van Flexsecurity is mogelijk in de categorieën aandelen en vastrentende waarden. Slechts een aantal GMO-bedrijven zijn onderdeel van het beleggingsuniversum van Flexsecurity.	Niet materieel	-
	Onvoldoende bijdragen aan de energietransitie	Ja	Flexsecurity vindt het belangrijk dat het pensioenfonds een positieve bijdrage levert aan de energietransitie.	Betrokkenheid van Flexsecurity is voornamelijk relevant in de categorieën aandelen en vastrentende waarden en leidt tot een significant reputatierisico.	Materieel, gerelateerd aan MVB-thema	**Gematigd** risicobereidheid ten aanzien van het onvoldoende positief bijdragen aan de energietransitie.
	Betrokkenheid CO_2-intensieve sectoren of grote klimaatvervuilers	Ja	Bedrijven of landen die een grote negatieve bijdrage leveren aan klimaatverandering. Gerelateerd aan klimaatrisico.	Betrokkenheid van Flexsecurity is voornamelijk relevant in de categorieën aandelen en vastrentende waarden en leidt tot een significant reputatierisico.	Materieel, gerelateerd aan MVB-thema	**Gematigd** risicobereidheid ten aanzien van beleggingen in de sectoren betrokken bij de productie van kolen en in de grootste vervuilers in andere sectoren.
	Greenwashing bedrijven	Nee	Misleidende informatie van bedrijven over hun duurzaamheid leidt tot een ongewenste allocatie van Flexsecurity.	Ieder bedrijf of land kan zich in principe duurzamer proberen voor te doen dan zij in werkelijk zijn. Door toenemende wet- en regelgeving omtrent greenwashing en het gebruik van objectieve, onafhankelijke of gevalideerde datapunten door dataleveranciers neemt de waarschijnlijkheid van greenwashing af.	Niet materieel	-
	Onvoldoende transparantie duurzaamheidsprofiel	Nee	Onvoldoende transparantie over het duurzaamheidsprofiel geeft de indruk dat Flexsecurity onvoldoende waarde hecht aan duurzaamheidsafwegingen	Het pensioenfonds is wettelijk verplicht informatie over duurzaamheid te verstrekken aan de deelnemers en handelt daarnaast in lijn met de UN Guiding Principles en OESO-richtlijnen. Eisen ten aanzien van informatievoorziening zullen bovendien sterk toenemen.	Niet materieel	-
	Onvoldoende aandacht voor ESG vanuit het bestuur	Ja	Onvoldoende aandacht staat een passend MVB-beleid, de uitvoering en de monitoring van duurzaamheidsrisico's in de weg.	ESG is expliciet geïntegreerd in de hele beleggingscyclus waarvoor het proces goed is vastgelegd en wordt nageleefd. Daarnaast worden opleidingen gevolgd om het kennisniveau op peil te houden.	Niet materieel	-
Compliance	Niet naleven uitsluitingsbeleid (onderdeel van doelstelling MVB-beleid)	Ja	Bij het niet naleven van het uitsluitingsbeleid voldoet Flexsecurity niet aan haar eigen MVB-beleid.	Dit duurzaamheidsrisico is gerelateerd aan de implementatie van het MVB-beleid van Flexsecurity, inclusief naleving van wettelijke uitsluitingen (sanctielijst van VN en EU). Uitsluitingsbeleid maakt onderdeel uit van de mitigatie van uiteenlopende risico's.	Materieel, uitvoeringsvorm MVB-doelstellingen	**Lage** risicobereidheid ten aanzien van het niet behalen van de MVB-doelstellingen.
	Niet voldoen aan duurzame wet- en regelgeving	Ja	Flexsecurity dient haar wettelijke verplichtingen na te komen. Nalatigheid kan leiden tot bestuurlijke aansprakelijkheid, boetes of verhoogd toezicht.	Dit duurzaamheidsrisico is gerelateerd aan de implementatie van de wettelijke verplichtingen door Flexsecurity. Deze wet- en regelgeving is toegelicht in het MVB-beleid.	Materieel, wettelijk verplicht	**Lage** risicobereidheid ten aanzien van het niet voldoen aan duurzame wet- en regelgeving.

Type duurzaamheidsrisico	Duurzaamheidsrisico	Onderdeel van MVB-beleid	Beschrijving impact	Impact op Flexsecurity (hoe raakt dit het pensioenfonds?)	Beoordeling materialiteit (longlist naar shortlist)	Indicatie risicobereidheid vanuit de eerste lijn (Laag / Gematigd / Hoog / Zeer hoog)
	Onvoldoende ESG-integratie externe vermogensbeheerders (greenwashing)	Ja	Bij onvoldoende ESG-integratie door externe vermogensbeheerders voldoet Flexsecurity niet aan haar eigen MVB-beleid.	Dit duurzaamheidsrisico is gerelateerd aan de implementatie van het MVB-beleid van Flexsecurity. Door toenemende wet- en regelgeving en strenge implementatiecriteria en contractafspraken neemt de waarschijnlijkheid van onvoldoende ESG-integratie sterk af. Het risico dat een vermogensbeheerder zich niet houdt aan de afspraken of niet de beoogde resultaten behaalt waardoor Flexsecurity niet haar MVB-doelstellingen realiseert blijft aanwezig.	Materieel, ESG integratie is een uitvoeringsvorm in het MVB beleid	**Gematigd** risicobereidheid ten aanzien van greenwashing door beheerders. Het risico is niet volledig te beheersen, verdere duiding en mitigatie zijn onder handen werk. De fiduciair vermogensbeheer monitort in ieder geval alle beheerders en indices in de portefeuille.
Operationeel	Onvolledige (ESG-) risicomanagementcyclus	Ja	Bij een onvolledige risicomanagementcyclus kunnen onbekende duurzaamheidsrisico's zich manifesteren met financiële-, reputatie-, compliance-, operationele- en/of maatschappelijke schade als gevolg.	Flexsecurity heeft de cyclus opgesteld in samenwerking met haar fiduciair vermogensbeheerder en risicomanager met de guidance van de Good Practices van DNB. Flexsecurity is zich wel bewust dat ontwikkelingen snel gaan, nieuwe databronnen beschikbaar komen en nieuwe inzichten ontstaan. Daarom wordt de cyclus periodiek geëvalueerd.	Materieel, verhoogde aandacht vanuit toezichthouder en Europese wetgever	**Gematigd** risicobereidheid ten aanzien van een onvolledige (ESG-) risicomanagementcyclus. Verbeteringen en aanvullingen zijn onderdeel van de periodieke evaluatie.
	Onvoldoende kwaliteit en dekking van ESG-data	Ja	Onvoldoende kwaliteit van ESG-data beperkt de identificatie en mitigatie van duurzaamheidsrisico's en de realisatie van de MVB-doelstellingen.	Flexsecurity beschikt over ESG-data van erkende dataleveranciers. Komende wet- en regelgeving vergroot de datakwaliteit (bijv. bedrijven dienen hun impact op duurzaamheidsfactoren te publiceren in hun jaarverslag) en de dekking.	Materieel, kwaliteit is belangrijk voor effectieve beleidsvoering	**Gematigd** risicobereidheid ten aanzien van onvoldoende kwaliteit van ESG-data.
	Ketenverantwoordelijkheid / uitbesteding van de ESG-processen	Ja	Onvoldoende uitvoering van de ESG-processen door derden kan ertoe leiden dat het MVB-beleid onvoldoende wordt uitgevoerd.	Flexsecurity heeft als onderdeel van zijn regierol een jaarlijkse evaluatiecyclus met de fiduciaire beheerder over de uitvoering van de uitbestedingsovereenkomst. Hiertoe beschikt het bestuur over beoordelingscriteria welke overeenkomen met de afspraken welke met de uitvoerder zijn gemaakt. In de evaluatie wordt nagegaan of de uitvoerder nog voldoet aan de eisen van Flexsecurity, bijdraagt aan het behalen van de doelstellingen van Flexsecurity en ook of deze bijdraagt aan een optimale beheerste en integere bedrijfsvoering van Flexsecurity.	Niet materieel	-
ESG Risico (niet financieel)	Niet bieden van herstel en verhaal door directe uitsluiting	Ja	Door uitsluiting en/of de best-in-class aanpak wordt geen dialoog gevoerd met uitgesloten ondernemingen om herstel en verhaal te bieden. Dit geldt echter maar voor een gedeelte van de portefeuille.	Flexsecurity heeft de voorkeur om het vermogen en de aandacht eerst te richten op ondernemingen die positief presteren en daarna pas te kijken welke stappen gezet kunnen worden via de dialoog.	Niet materieel	**-**
	Negatieve impact op gezondheid en welzijn	Ja	Deze duurzaamheidsrisico's brengen schade toe aan een leefbare wereld	Flexsecurity beschikt op dit moment niet over informatie van haar bijdrage. Desbetreffende data is in ontwikkeling. De inschatting is dat deze risico's grotendeels beheerst worden door onder andere de best-in-class aanpak (ESG-ratings), screening op controversies, uitsluitingsbeleid naar o.a. UN Guiding Principles for Business and Human Rights en OESO-richtlijnen en tabak. Voor water is wel data beschikbaar, maar nog niet heel betrouwbaar. Voor negatieve impact op gezondheid en welzijn wordt verwezen naar tabak.	Negatieve impact op gezondheid en welzijn is materieel (zie tabak). Een van de thema's is dat duurzaamheidsrisico's geen schade toe brengen aan een leefbare wereld	**Lage** risicobereidheid ten aanzien van een het thema gezondheid en welzijn (zie tabak).
	Dierenleed	Nee				
	Gendergelijkheid / gelijke beloning	Nee				
	Lucht (kwaliteit)	Nee				
	Ozonlaag (kwaliteit)	Nee				
	Water (schaarste/kwaliteit)	Ja				
	Afval	Nee				

Tabel 2: Risicomitigatie en beoordeling van de materiële duurzaamheidsrisico's (shortlist). Data per Q4 2025.

De short list brengt duurzaamheidsrisico's in kaart die als materieel worden aangemerkt. Risico-indicatoren beschrijven de risico's zo goed mogelijk. De effectiviteit van deze indicatoren loopt sterk uiteen, van hoog (bij een goede aansluiting en beschikbaarheid van data) tot laag (wanneer sprake is van een inschatting). De komende jaren komen nieuwe indicatoren en data beschikbaar, onder andere vanwege rapportageverplichtingen van bedrijven (SFDR). Daarmee kan de effectiviteit verder worden vergroot. Voor de duurzaamheidsrisico's wordt een netto risico bepaald, rekening houdend met beheersmaatregelen en instrumenten. Een vergelijking van netto risico met de norm voor de risico-indicator wijst uit of het duurzaamheidsrisico zich binnen de risicobereidheid bevindt. Daarvoor wordt het volgende schema gehanteerd.

Risicobereidheid /profiel	Laag	Gematigd	Hoog	Zeer hoog

Uitsluitingsbeleid dat al integraal onderdeel uitmaakt van beleid mitigeert verschillende risico's reeds effectief. Voor deze risico's wordt geen bruto risico gereconstrueerd waarbij geen sprake zou zijn van uitsluitingen. De toegevoegde waarde hiervan is gering. Deze bruto risico's zijn aangeduid met "nvt".

Duurzaamheidsrisico	**Datavereisten**	**Beoordeling effectiviteit indicator**	**Risicobeoordeling - bruto risico (kans en impact)**	**Beheersmaatregelen / instrumenten**	**Risicobeoordeling - netto risico (kans en impact)**		**Norm risico-indicator risico-bereidheid**	**Toetsing risicobereidheid**	**Relevante documentatie (deel van beleggingscyclus)**
ESG Risico Financieel: ESG-stranded assets incl. Alternatieve kosten van duurzaamheid ('opportunity loss')	1. Bij financieel alles relateren aan performance verschil met reguliere / grijze benchmark	1.Hoog, rendementsverschil	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** De komende decennia vinden er een aantal grote transities plaats: o.a. de energietransitie door een verschuiving van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare alternatieven. Daarnaast neemt de aandacht voor sociale en governance aspecten toe. Bij toenemende tractie gaan de veranderingen snel en abrupt.[1] Als geen beheersmaatregelen worden genomen is de kans hoog dat dit risico zich in de beleggingsportefeuille manifesteert. **Impact: Hoog** De impact van de transitie is groot. Een groot deel van de beleggingen heeft geen goede	1. Best-in-class aanpak binnen een deel van portefeuille. 2. Stemmen en dialoog. 3. Uitsluiting van kolenmijnen en, teerzanden, uitsluiting grootste klimaatvervuilers per sector binnen een deel van aandelen. 4. Zeer breed gespreide portefeuille.	**Totaal: Gematigd** **Kans: Onwaarschijnlijk** De beheersmaatregelen verminderen de kans dat het risico zich manifesteert in de beleggingsportefeuille. **Impact: Gematigd** De impact wordt gereduceerd doordat CO_2 intensieve bedrijven, zoals kolencentrales en teerzanden, en bedrijven met onvoldoende governance en sociale aspecten worden uitgesloten. Echter, er wordt nog steeds belegd in olie en gas bedrijven en bedrijven met een lage MSCI ESG-rating en is het percentage beleggingen zonder klimaatstrategie vrij hoog. Op S en G is een lage blootstelling.	1. Zie maand/kwartaalrapportages	**Gematigd**	Voldoet	Beleggingsplan ALM-studie MVB-jaarverslag ESG-Kwartaalrapportage MVB-beleid SDFR-rapportage
	2. Aantal beleggingen in kolen	2. Hoog, blootstelling aan meest CO_2 intensieve bedrijven				2. 0			
	3. Percentage activiteiten in de fossiele brandstofsector	3. Hoog, blootstelling aan CO_2 intensieve bedrijven				3. 3%			
	4. Percentage van genoteerde beleggingen zonder of onvoldoende klimaatstrategie	4. Medium, goede indicator maar kwaliteit lastig te beoordelen				3. 28%			
	5. Relatieve Carbon Footprint (CO_2/Invested)	5. Hoog				530			

[1] Transition Management: new mode of governance for sustainable development. https://repub.eur.nl/pub/10200/

			duurzaamheidsstrategie						
	6. MSCI ESG CCC-rating	6. Medium, MSCI ESG-rating bevat E, S en G				6. 144 (0,2%)			
	7. MSCI ESG Controversies (red flag)	7. Medium, ernstig onvoldoende G betekent diskwalificatie, indicator bevat ook E en S				7. 0 (0,0%)			
	8. Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteitsgevoelige gebieden	8. Hoog, onderdeel van SFDR PAI.				8. 3,9%			
	9. Screening impact biodiversiteit en afhankelijkheid van activiteiten o.b.v. ENCORE en SBTN data	9. Hoog, nadere uitwerking gepland voor 2027.				9. Nog niet beschikbaar			
Reputatie: Schending van mensenrechten	1. MSCI ESG Controversies (red flag)	1. Medium, ernstige controversie betekent diskwalificatie, indicator bevat ook andere aspecten	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Zonder beheersmaatregelen is de kans op investeren in bedrijven/landen die betrokken zijn bij mensenrechtenschendingen aanzienlijk. Dit risico komt vaker voor bij beleggingen in opkomende markten. **Impact: Hoog** Wanneer wordt geïnvesteerd in bedrijven/landen die slecht mensenrechten is het vatbaar voor negatieve berichtgeving.	1. Best-in-class aanpak binnen een deel van de portefeuille. 2. Uitsluiting MSCI ESG-rating CCC en Controversies binnen deel van de portefeuille. 3. Betrokkenheidsbeleid	**Totaal: Laag** **Kans: Onwaarschijnlijk** Door de huidige beheersmaatregelen wordt gestuurd naar de 'betere' bedrijven waardoor de kans op schendingen van mensenrechten wordt beperkt. De screening toont een lage blootstelling. **Impact: Klein** Mocht dit risico zich toch manifesteren dan bestaat er alsnog de kans op eventuele negatieve berichtgeving.	1. 0 (0,0%)	**Laag**	Voldoet	ESG Kwartaalrapportage MVB-beleid MVB-jaarverslag SDFR-rapportage
	2. Aantal geconstateerde gevallen van ernstige mensenrechtenproblemen en -schendingen	2. Hoog, onderdeel van SFDR PAI				2. 0%			
	3. Ontbreken van mensenrechtenbeleid	3. Hoog, onderdeel van SFDR PAI				0,4%			
Reputatie: Veilige fysieke werkomstandigheden	1. MSCI ESG CCC-rating	1. Medium, MSCI ESG-rating bevat ook E en G	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Onderzoek[2] wijst uit dat een groot gedeelte van de wereldbevolking werkt in fysiek onveilige omstandigheden. Denk hierbij aan werken in (verouderde) fabrieken die niet voldoen aan	1. Best-in-class aanpak binnen een deel van de portefeuille. 2. Uitsluiting MSCI ESG-rating CCC en Controversies binnen een deel van de portfeuile. 3. Betrokkenheidsbeleid	**Totaal: Laag** **Kans: Onwaarschijnlijk** Door de huidige beheersmaatregelen wordt gestuurd naar de 'betere' bedrijven waardoor de kans op onveilige werkomstandigheden wordt beperkt. De	1. 144 (0,2%)	**Laag**	Voldoet ondanks dat niet alle indicatoren gelijk zijn aan 0.	ESG-Kwartaalrapportage MVB-beleid MVB-jaarverslag SDFR-rapportage
	2. MSCI ESG Controversies (red flag)	2. Medium, ernstig onvoldoende S betekent diskwalificatie, indicator bevat ook E en G				2. 0 (0,0%)			
	3. Beleggingen in ondernemingen zonder	3. Hoog, indicator is in ontwikkeling.				3. Nog niet beschikbaar			

[2] De EU & ILO: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_696176.pdf

	een preventiebeleid voor arbeidsongevallen		minimale veiligheids-normen of het langdurig verrichten van arbeid in extreme tempratuur. Zonder beheersmaatregelen is de kans op investeren in dergelijke bedrijven aanzienlijk. Dit risico komt vaker voor in de beleggingscategorie opkomende markten. **Impact: Hoog** Wanneer wordt geïnvesteerd in bedrijven die betrokken zijn bij controverses rondom fysiek onveilige werkomstandigheden is het pensioenfonds vatbaar voor negatieve berichtgeving		screening toont een lage blootstelling. **Impact: Klein** Mocht dit risico zich toch manifesteren dan bestaat er alsnog de kans op eventuele negatieve berichtgeving.				
	4. Ongevallenfrequentie	4. Hoog, indicator is in ontwikkeling.				4. Nog niet beschikbaar			
Reputatie: Betrokkenheid bij kinderarbeid en gedwongen arbeid	1. MSCI ESG Controversies (red flag)	1. Medium, ernstige controversie betekent diskwalificatie, indicator bevat ook andere aspecten	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Zonder beheersmaatregelen is de kans op investeren in bedrijven/landen die betrokken zijn bij kinderarbeid en gedwongen arbeid aanzienlijk. Dit risico komt vaker voor in de beleggingscategorie opkomende markten. **Impact: Hoog** Wanneer wordt geïnvesteerd in bedrijven/landen die betrokken zijn bij kinderarbeid en of gedwongen arbeid is het vatbaar voor negatieve berichtgeving.	1. Best-in-class aanpak binnen een deel van van de portefeuille. 2. Uitsluiting MSCI ESG-rating CCC en Controversies binnen een deel van de portefeuille. 3. Betrokkenheidsbeleid	**Totaal: Laag** **Kans: Onwaarschijnlijk** Door de huidige beheersmaatregelen wordt gestuurd naar de 'betere' bedrijven waardoor de kans op kinderarbeid en of gedwongen arbeid wordt beperkt. De screening toont een lage blootstelling. **Impact: Klein** Mocht dit risico zich toch manifesteren dan bestaat er alsnog de kans op eventuele negatieve berichtgeving.	1. 0 (0,0%)	**Laag**	Voldoet.	ESG-Kwartaalrapportage MVB-beleid MVB-jaarverslag SDFR-rapportage
	2. Activiteiten en leveranciers met een significant risico op kinderarbeid	2. Hoog, indicator is in ontwikkeling.				2. Nog niet beschikbaar			
	3. Activiteiten en leveranciers met een significant risico op dwangarbeid of verplichte arbeid	3. Hoog, indicator is in ontwikkeling.				3. Nog niet beschikbaar			
Reputatie: Discriminatie en diversiteit	1. MSCI ESG Controversies (red flag)	1. Medium, ernstige controversie betekent diskwalificatie, indicator bevat ook andere aspecten	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Zonder beheersmaatregelen is de kans op investeren in bedrijven/landen die betrokken zijn bij	1. Best-in-class aanpak binnen een deel van de portefeuille. 2. Uitsluiting MSCI ESG-rating CCC en Controversies binnen een deel van de portefeuille.	**Totaal: Laag** **Kans: Onwaarschijnlijk** Door de huidige beheersmaatregelen wordt gestuurd naar de 'betere' bedrijven waardoor de kans op	1. 0 (0,00%)	**Laag**	Voldoet	ESG-Kwartaalrapportage MVB-beleid MVB-jaarverslag SDFR-rapportage

	2. Gevallen van discriminatie	2. Hoog, indicator is in ontwikkeling.	discriminatie en of slecht scoren op diversiteit in het bestuur aanzienlijk. **Impact: Gematigd** Wanneer wordt geïnvesteerd in bedrijven/landen die slecht scoren op discriminatie en diversiteit is het vatbaar voor negatieve berichtgeving.	3. Betrokkenheidsbeleid	schendingen op discriminatie en diversiteit beperkt. De screening toont een lage blootstelling. **Impact: Klein** Mocht dit risico zich toch manifesteren dan bestaat er alsnog de kans op eventuele negatieve berichtgeving.	2. Nog niet beschikbaar			
	3. Genderdiversiteit raad van bestuur	3. Hoog, indicator is in ontwikkeling.				3. Nog niet beschikbaar			
Reputatie: Excessief beloningsbeleid, hoge prestatiebeloningen	Geen indicator beschikbaar, kwalitatief	NVT	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Zonder beheersmaatregelen is de kans op investeren in bedrijven/landen met een excessief beloningsbeleid mogelijk. **Impact: Gematigd** Wanneer wordt geïnvesteerd in bedrijven/landen met een excessief beloningsbeleid is het vatbaar voor negatieve berichtgeving.	1. Beloningsbeleid is van toepassing op de categorieën aandelen, OG en vastrentende waarden, op de beloning van de vermogensbeheerders door Flexsecurity (voornamelijk niet-genoteerde beleggingen) en de beloning van Flexsecurity. 2. Bij het stemmen op aandeelhouder-vergaderingen geeft Flexsecurity aandacht aan de passendheid van beloningen. 3. Voor haar vermogensbeheerders hanteert Flexsecurity strenge implementatiecriteria en contractafspraken. 4. Flexsecurity zelf hanteert geen prestatiebeloning. De vaste vergoeding is marktconform.	**Totaal: Laag** **Kans: Zeer onwaarschijnlijk** Door de beheersmaatregelen is de kans op investeren in bedrijven/landen met een excessief beloningsbeleid minimaal. **Impact: klein** Wanneer wordt geïnvesteerd in bedrijven/landen met een excessief beloningsbeleid is het vatbaar voor negatieve berichtgeving.	NVT	**Gematigd**	Voldoet, de beheersmaat regelen zijn effectief genoeg om een kwalitatieve inschatting te kunnen maken.	Beloningsbeleid Managerselectiebeleid MVB-beleid (MVB)-jaarverslag
Reputatie: Betrokkenheid controversiële wapens	Aantal beleggingen in bedrijven betrokken bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van controversiële wapens	Hoog	**Totaal: Gematigd** **Kans: Onwaarschijnlijk** Het aantal bedrijven dat betrokken is bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van controversiële wapens is relatief klein. **Impact: Hoog** Wanneer het risico zich toch manifesteert in de beleggingsportefeuille	1. Uitsluiting van beleggingen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van controversiële wapens.	**Totaal: Laag** **Kans: Onwaarschijnlijk** Het pensioenfonds sluit bedrijven die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van controversiële wapens volledig uit. **Impact: Minimaal** NVT	1. 0 (0,0%)	**Laag**	Voldoet	ESG-Kwartaalrapportage MVB-jaarverslag MVB-beleid

			dan bestaat de kans op aanhoudende kritische berichtgeving. Betrokkenheid bij controversiële wapens wordt maatschappelijk sterk afgekeurd.						
Reputatie: Betrokkenheid tabak	Aantal beleggingen in bedrijven betrokken bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten rapportage	Hoog	**Totaal:Gematigd** **Kans: Onwaarschijnlijk** Het aandeel tabaks-bedrijven binnen het beleggingsuniversum is relatief beperkt. **Impact: Gematigd** De kans op negatieve berichtgeving bestaat. Daarnaast kan deze betrokkenheid tot kritiek van pensioen-deelnemers leiden.	1. Uitsluiting tabak	**Totaal: Laag** **Kans: Onwaarschijnlijk** Het pensioenfonds sluit bedrijven die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak volledig uit. **Impact: Minimaal** NVT	1. 0 (0,0%)	**Laag**	Voldoet	ESG-Kwartaalrapportage MVB-jaarverslag MVB-beleid
Reputatie: Betrokkenheid corrupte bedrijven en landen	1. MSCI ESG Controversies (red flag)	1. Medium, ernstige controversie betekent diskwalificatie, indicator bevat ook andere aspecten	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Het aandeel van bedrijven waarvan de bedrijfsvoering afwijkt van Westerse normen en waarden binnen het beleggingsuniversum is substantieel. **Impact: Gematigd** De kans op negatieve berichtgeving bestaat. Daarnaast kan deze betrokkenheid tot kritiek van pensioendeelnemers leiden.	1. Best-in-class aanpak binnen een deel van de portefeuille. 2. Uitsluiting MSCI ESG-rating CCC en Controversies binnen een deel van de portefeuille..	**Totaal: Laag** **Kans: Onwaarschijnlijk** Uitsluitingen op basis van MSCI ESG controversies en een best-in-class aanpak mitigeert de kans op betrokkenheid bij corrupte bedrijven en landen substantieel. De screening toont een lage blootstelling op basis van bestaande informatie. **Impact: Klein** Wanneer het risico zich toch manifesteert binnen de beleggingsportefeuille dan blijft het pensioenfonds vatbaar voor eventuele negatieve berichtgeving.	1. 0 (0,0%)	**Laag**	Voldoet	ESG-Kwartaalrapportage MVB-beleid MVB-jaarverslag
Reputatie: Onvoldoende bijdragen aan de energietransitie, gegeven belang van thema klimaat	1. Percentage van beleggingen zonder of onvoldoende klimaatstrategie	1. Medium	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** De risico-indicatoren tonen aan dat, wanneer geen beheersmaatregelen worden getroffen, de kans op onvoldoende bijdrage aan de energie transitie groot is. Dit	1. Best-in-class aanpak binnen een deel van de portefeuille. 2. Stemmen en dialoog. 3. Uitsluiting. 4. Bij een gelijk risico/rendementsprofiel wordt de voorkeur gegeven aan groene obligaties in de matchingportefeuille.	**Totaal: Gematigd** **Kans: Onwaarschijnlijk** Met de huidige beheersmaatregelen en de constante verdere verduurzaming van de beleggingsportefeuille ten opzichte van de mogelijkheden achten	1. 28%	**Gematigd**	Voldoet, indirect wel opgenomen in ESG stranded assets	MVB-jaarverslag MVB-beleid ESG-Kwartaalrapportage
	2. Percentage hernieuwbare Energiebronnen	2. Hoog				2. 39%			
	3.Klimaatgerelateerde dialogen met bedrijven	3. Hoog				3.169 engagements via Climate Action 100+			

			heeft ook te maken met de verschuivende maatschappelijke norm. **Impact: Gematigd** De kans op negatieve berichtgeving bestaat. Daarnaast kan deze betrokkenheid tot kritiek van pensioendeelnemers leiden.		we de kans klein dat het pensioenfonds onvoldoende zou bijdragen aan de energietransitie. **Impact: Gematigd** De kans op negatieve berichtgeving bestaat. Daarnaast kan deze betrokkenheid tot kritiek van pensioendeelnemers leiden.	door fiduciaire beheerder			
	4. Allocatie naar groene (staats)obligaties	4. Hoog				4. 20% van de staatsobligaties zijn groen.			
Reputatie: Betrokkenheid CO_2-intensieve sectoren of grote klimaatvervuilers	1. Aantal beleggingen in kolen	1. Hoog	**Totaal: Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Het aandeel van bedrijven gerelateerd aan CO_2-intensieve sectoren of grote klimaatvervuilers in het beleggingsuniversum is relatief groot. Zonder beheermaatregelen is de kans dat in dergelijke assets wordt belegd groot. **Impact: Gematigd** De kans op negatieve berichtgeving bestaat. Daarnaast kan deze betrokkenheid tot kritiek van pensioen-deelnemers leiden.	1. Best-in-class aanpak binnen een deel van de portefeuille. 2. Uitsluitingen plus stemmen en engagement	**Totaal: Gematigd** **Kans: Onwaarschijnlijk** De huidige beheersmaatregelen verkleinen de kans op betrokkenheid bij CO_2-intensieve sectoren of grote klimaatvervuilers. Echter, er wordt nog steeds belegd in olie en gas bedrijven. **Impact: Gematigd** Wanneer het risico zich manifesteert binnen de beleggingsportefeuille is het pensioenfonds vatbaar voor eventuele negatieve berichtgeving.	1. 0 (0,0%)	**Gematigd**	Voldoet, indirect wel opgenomen in ESG stranded assets	MVB-jaarverslag MVB-beleid ESG-Kwartaalrapportage
	2. Percentage activiteiten in de fossiele brandstofsector	2. Hoog				2.3%			
Compliance: Niet naleven uitsluitingsbeleid (onderdeel van doelstelling MVB-beleid)	1. Naleving sanctiewetgeving	1. Hoog	**Totaal: Zeer Hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Wanneer niet actief wordt gestuurd op het uitsluitingsbeleid van het pensioenfonds dan is de kans groot dat dit beleid niet wordt nageleefd. **Impact: Hoog** Investeringen in bedrijven gerelateerd aan bijvoorbeeld sanctiewetgeving, controversiële wapens of tabak kan voor negatieve berichtgeving zorgen.	Monitoring op basis van de NFR-rapportage /ISAE (sanctiewetgeving EU en VN) en ODD-rapportage . De naleving van het MVB-beleid wordt bij de implementatie getoetst.	**Totaal: Laag** **Kans: Onwaarschijnlijk** Gegeven de huidige beheersmaatregelen is de kans klein dat het uitsluitingsbeleid van het pensioenfonds niet wordt nageleefd. De indicatoren tonen een goede naleving. **Impact: Klein** Mocht er toch blootstelling aan een bedrijf/land dat uitgesloten had moeten worden, bestaat de kans op negatieve berichtgeving.	1. Naleving	**Laag**	Voldoet	NFR/ISAE -rapportage ODD rapportage MVB-jaarverslag MVB-beleid
	2. Aantal beleggingen in bedrijven betrokken bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop controversiële wapens	2. Hoog				2. 0 (0,0)			
	3. Aantal beleggingen in bedrijven betrokken bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten	3. Hoog				3. 0 (0,0%)			
	4. MSCI ESG Controversies (red flag)	4. Hoog				4. 0 (0,0%)			
	5. Aantal beleggingen in kolen	5. Hoog				5. 0 (0,00%)			
Compliance: Niet voldoen aan	1. Toetsing aan vereisten wet- en regelgeving	Hoog	**Totaal: Zeer hoog**	Per wet- en regelgeving worden de vereisten	**Totaal: Laag**	NVT	**Laag**	Voldoet, valt onder	MVB-beleid

duurzame wet- en regelgeving	2. Dialoog en/of aanwijzing toezichthouder		**Kans: Waarschijnlijk** De afgelopen jaren is de duurzame wet- en regelgeving sterk toegenomen, voornamelijk vanuit de Europese Unie. Wanneer geen gepaste maatregelen worden genomen is de kans groot dat het pensioenfonds niet zal voldoen aan de vereisten. **Impact: Hoog** Wanneer niet wordt voldaan aan duurzame wet- en regelgeving is het pensioenfonds vatbaar voor financiële en reputatie schade.	geïdentificeerd en geïmplementeerd. Een toelichting per wet- en regelgeving wordt gegeven in het MVB-beleid (maatschappelijk kader).	**Kans: Zeer onwaarschijnlijk** De huidige beheersmaatregelen in combinatie met de ondersteuning van de fiduciair zijn voldoende om te kunnen voldoen aan de (nieuwe) duurzame wet- en regelgeving. **Impact: Hoog** Wanneer niet wordt voldaan aan duurzame wet- en regelgeving is het pensioenfonds vatbaar voor financiële en reputatie schade.			juridisch risico	
Compliance: Onvoldoende ESG-integratie externe vermogensbeheerders (greenwashing)	1. MSCI ESG CCC-rating	1. Hoog	**Totaal: Hoog** **Kans: Mogelijk** Door toenemende wet- en regelgeving, implementatie en strenge implementatiecriteria en contractafspraken neemt de waarschijnlijkheid van onvoldoende ESG-integratie sterk af maar blijft aanwezig. **Impact: Hoog** Wanneer het pensioenfonds ESG gerelateerde resultaten communiceert die later niet waar blijken te zijn loopt het kans op negatieve berichtgeving.	1. Monitoring op basis van de NFR/ISAE-rapportage (sanctiewetgeving) & ODD-rapportage 2. Reguliere due diligence van externe vermogensbeheerders	**Totaal: Gematigd** **Kans: Onwaarschijnlijk** Met de huidige beheersmaatregelen achten we de kans klein dat het pensioenfonds betrokken zou zijn bij greenwashing. **Impact: Hoog** Wanneer het greenwashing zich toch voordoet binnen de beleggingsportefeuille, ondanks de maatregelen, dan loopt het pensioenfonds kans op negatieve berichtgeving.	1. 144 (0,2%)	**Gematigd**	Voldoet ondanks dat niet alle indicatoren gelijk zijn aan 0.	NFR/ISAE-rapportage ODD-rapportage Managerevaluaties (min. iedere 3 jaar)
	2. MSCI ESG Controversies (red flag)	2. Hoog				2. 0 (0,0%)			
	3. Oranje of rode vlag op ESG in de manager monitoring	3. Hoog				3. 0			
Operationeel: Onvolledige (ESG-) risicomanagement-cyclus	Geen indicator beschikbaar, kwalitatief	NVT	**Totaal: Zeer hoog** **Kans: Waarschijnlijk** Door toenemende wet- en regelgeving, implementatie en aanbevelingen van de toezichthouder neemt de waarschijnlijkheid van een onvolledig (ESG-) risicomanagementcycl	1. Een duidelijk proces (inclusief evaluatie-cyclus) is vastgelegd in het IRM-beleid en Risicobeheer Duurzaamheidsrisico's. In de uitwerking van het proces is door middel van documenten gebruik gemaakt van de expertise van de	**Totaal: Gematigd** **Kans: Onwaarschijnlijk** Met de huidige beheersmaatregelen achten we de kans klein dat materiële risico's over het hoofd worden gezien of onvoldoende worden geadresseerd.	NVT	**Gematigd**	Voldoet	IRM-beleid Risicobeheer Duurzaamheids-risico ESG-Kwartaalrapportage MVB-jaarverslag MVB-beleid

			us sterk af maar blijft aanwezig. **Impact: Hoog** Wanneer het pensioenfonds risico's over het hoofd ziet of onvoldoende adresseert, ontstaat er blootstelling naar het relevante risico.	toezichthouder en andere experts. 2. De duurzaamheids-risico's zijn aan de hand van meerdere bronnen geïdentificeerd. 3. De monitoring van risico-indicatoren is onderdeel van het bestaande beleggingsproces. 4. Governance-inrichting van het pensioenfonds met 2e lijns risicomanagement en sleutelfunctiehouder.	**Impact: Gematigd** Wanneer het pensioenfonds risico's over het hoofd ziet of onvoldoende adresseert, is het pensioenfonds vatbaar voor financiële en reputatie schade.				
Operationeel: Onvoldoende kwaliteit van ESG-data	1. % dekking ESG-data voor beleggingen	1. Hoog	**Totaal: Hoog** **Kans: Zeer waarschijnlijk** Geen publieke beschikbaarheid van ESG-data. **Impact: Hoog** Het gebrek aan data compliceert beleidsvorming en de inschatting van risico's en mogelijkheden.	1. Het pensioenfonds maakt gebruikt van vooraanstaande dataproviders (o.a. MSCI, ISS en GRESB).	**Totaal: Gematigd** **Kans: Mogelijk** Datadekking is binnen liquide beleggingscategorieën goed beschikbaar. Voor illiquide categorieën is dit beperkt het geval. **Impact: Gematigd** Het gebrek aan data compliceert beleidsvorming en de inschatting van risico's en mogelijkheden.	1. >90% voor liquide categorieën	**Gematigd**	Voldoet	ESG-kwartaalrapportage MVB-beleid MVB-jaarverslag SFDR-rapportage
ESG Risico (niet financieel): Negatieve impact op gezondheid en welzijn	Aantal beleggingen in bedrijven betrokken bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten rapportage								